

Ks. JAN SOSSALLA

PATRONATY FISKALNE NA ŚLĄSKU OPOLSKIM NA PRZEŁOMIE WIEKÓW XVIII I XIX

1. Sytuacja Kościoła kat. na Śląsku pod panowaniem pruskim.
2. Przegląd ogólny patronatów.
3. Badania indywidualne.
4. Aneks.

1. Sytuacja Kościoła katolickiego na Śląsku pod panowaniem pruskim

Dnia 16 XII 1740 r. Fryderyk II pruski przekroczył granicę Śląska i przeniósł swą kwaterę główną do Świdnicy Zielonogórskiej. Śląsk dostał się pod panowanie pruskie¹.

Ustrój na obszarze Śląska pod nowymi rządami uległ radykalnym przemianom, które niekorzystnie wpłynęły na sytuację religijną ludności tego regionu².

Protestanci raczej z zadowoleniem powitali nowe rządy. Spodziewali się po nich uwolnienia od nacisków, których byli przedmiotem. Manifest wojenny króla pruskiego mówił bowiem o ocaleniu prześladowanego Kościoła protestanckiego. Katolicy natomiast patrzyli w przyszłość z obawą. Wprawdzie cesarzowa austriacka Maria Teresa, do której należały przedtem te tereny, zażądała w trakcie rokowań pokojowych status quo dla Kościoła kat. na Śląsku, na co Fryderyk II w traktacie pokojowym zawartym w Berlinie (28 II 1742) wyraził zgodę, lecz niestety bardzo często łamał porozumienie. Przez zagarnięcie Górnego Śląska Prusy zdobyły kraj, który był prawie całkowicie katolicki. Jest więc rzeczą zrozumiałą, że od samego początku stawiano opór wtargnięciu Fryderyka II. Mieszkańcy Górnego Śląska stanęli w obronie nie tylko katolickich władców austriackich, lecz także i katolickiego Kościoła. Fakt ten spowodował, że król pruski przez całe życie nie darzył sympatią Górnego Śląska. Minister królewski Schlabrendorff posunął się nawet tak daleko, że w każdym górnośląskim katoliku dostrzegał zdrajcę i wroga. Dlatego też od samego początku duchowieństwo pozostawało pod nadzorem i otrzymało rozkaz przyswojenia znajomości języka niemieckiego, ponieważ w ówczesnym czasie przeważna część duchownych zakonnych i świeckich posługiwała się językiem polskim³. Biskup wrocławski Filip Schaffgotsch (zm. 1795) nie mógł powrócić do Wrocławia i dlatego w latach 1763—1766 re-

¹ H. Garnier, *Preussen und die kath. Kirche seit 1640*, Lipsk 1878, I, 61 n.

² F. X. Seppelt, *Geschichte des Bistums Breslau*, Wrocław 1929, 81.

³ A. Rogalski, *Kościół katolicki na Śląsku*, Warszawa 1955, 90 n.

zydował w Opolu. Później musiał i to miasto opuścić i swą siedzibę przenieść do Jawornika na Śląsk austriacki.

W celu powstrzymania studentów teologii od studiów w Brnie i Ołomuńcu, zarządzono, że na Śląsku nikt więcej nie będzie mógł podjąć pracy, kto przedtem nie otrzymał wykształcenia we Wrocławiu.

Już w roku 1745 król wydał zarządzenie, na mocy którego tylko mieszkający Śląska mogli być przyjęci do zakonów duchownych, przy czym liczba członków w nowicjacie uległa dalszemu ograniczeniu. Ustalono też dokładnie liczbę braci zakonnych i każde nowe przyjęcie do zakonu uzależniono od zezwolenia władz państwowych⁴. W pojedynczych przypadkach król osobiście przeprowadzał wizytacje klasztorów⁵.

Od franciszkanów na Górze św. Anny domagał się odłączenia klasztoru od polskiej prowincji zakonnej i przejścia do nowo założonej prowincji śląskiej. Przy nowym obsadzaniu stanowisk władz miejskich tylko protestanci mieli prawo piastować najważniejsze urzędy komunalne (jak burmistrza, syndyka, skarbnika), katolików natomiast dopuszczano tylko do mniej ważnych stanowisk, jak np. zastępcy burmistrza, ławników i radnych. W roku 1750 zapadła uchwała rządowa, nakazująca obsadzanie stanowisk urzędniczych po zmarłych katolikach tylko protestantami i wyznaczanie jedynie protestantów na kierownicze stanowiska w miastach i miejscowościach, zamieszkałych przez ludność różnych wyznań⁶. W mieście Prudniku, gdzie w roku 1743 nie mieszkał żaden protestant, narzucano magistratowi protestanckiego radcę miejskiego i kaznodzieję. Rozpoczęta z inicjatywy rządu pruskiego germanizacja i luteranizacja kraju przez kolonistów, sprowadzonych z zachodu, nie powiodła się prawie wcale, przede wszystkim dlatego, że górnośląska ludność wiejska stawiała tej akcji zacięty opór. Nieco inaczej kształtowała się ta polityka w miastach, dokąd przybywali oficerowie i urzędnicy ze starych prowincji pruskich. Napływ ten utrzymywał się przez wiele dziesiątek lat. Katolików prawie całkowicie usuwano ze zajmowanych wyższych stanowisk państwowych i oficerskich. Każda posada państwowa o wynagrodzeniu powyżej 300 talarów była dla katolików nie do osiągnięcia⁷. W rezultacie tak systematycznie i konsekwentnie prowadzonej polityki protestantyzm zyskał na znaczeniu, umocnił swe wpływy, powiększył majątek i liczbę swych wyznawców, gdy tymczasem Kościół katolicki na Górnym Śląsku doznał poważnych strat. Nieświadomie przyczynili się też do osłabienia katolicyzmu ci spośród katolików, którzy wyemigrowali bądź na ziemie austriackie, bądź pojedynczo na wschód, niezadowoleni z dokonanych przeobrażeń politycznych. Była to przede wszystkim drobna szlachta, dobroczyńcy Kościoła katolickiego, w przeważającej części Polacy i katolicy. Przez jej odpływ Kościół na Górnym Śląsku stracił silną podporę.

Dla zatrudnionych obecnie na Górnym Śląsku urzędników protestanckich, żołnierzy rozmieszczonych po koszarach i dla osiedlanych wówczas

⁴ C. Gruenhagen, *Schlesien unter Friedrich d. Grossen*, Wrocław 1890, I, 446.

⁵ Archiwum Państwowe Miasta Wrocławia i Województwa Wrocławskiego we Wrocławiu (= APW) Rep. 18 M. St. III 8 m.

⁶ Seppelt, j. w. 86.

⁷ J. Knossalla, *Das Dekanat Beuthen O/S in seinem schlesischen Teil*, Katowice 1936, 226.

w nowych koloniach osadników pruskich wprowadzono — zależnie od warunków lokalnych — nabożeństwa luterzańskie. Tak samo zaangażowano nauczycieli protestanckich. W istocie tego rodzaju zarządzeniami nowy rząd nie zapewnił sobie zaufania ludności katolickiej. Katolicka ludność górnośląska zajęła podejrzliwą postawę wobec władzy państwowej, chociaż w ostatnich dziesięcioleciach XVIII wieku hrabia Hoym, mianowany w 1770 r. ministrem prowincji, próbował nawiązać z nią przyjazne stosunki. Mimo to nieufność ludności katolickiej do rządu wcale nie wygasła.

Ograniczenie wpływów Kościoła miała również na celu polityka fiskalna Fryderyka II. Już w okresie pierwszej wojny śląskiej (1740—45) majątki i parafie Kościoła katolickiego bardzo ucierpiały z powodu zakwaterowań wojsk, pożarów i grabieży⁸. Pod groźbą ognia i miecza ogłaszano ludność z żywności i zboża. W poufnej instrukcji z dnia 24 września 1742 r. Fryderyk II zażądał, aby przy podziale podatków nałożyć większe ciężary na fundacje duchowne i klasztory. I tak w roku budżetowym 1743/44 nałożono na majątki duchowne olbrzymi podatek gruntowy, wynoszący 65 proc. ich dochodu katastralnego. Od dnia 1 czerwca 1744 podatek ten obniżono znowu do 50 proc. Do tego dochodziły jeszcze wysokie podatki na pokrycie kosztów wojennych.

Dla przykładu małą komendę krzyżaków z czerwoną gwiazdą Nowy Dwór pod Kluczborkiem oszacowano na 84 538 talarów reńskich. Przy należny do tej komendy klasztor pod wezw. św. Macieja we Wrocławiu musiał płacić rocznie 10 613 talarów i jednorazowo na pokrycie kosztów wojennych 30 000 talarów⁹.

W szczególności ciężko dotknął Kościół katolicki reskrypt z dnia 21 czerwca 1753 r. dot. spadków duchownych, na mocy którego zostały ograniczone szczodre fundacje dla klasztorów i fundacji kościelnych. Reskrypt ten w roku 1779 został jeszcze zaostrzony do tego stopnia, że fundacje duchowne można było obdarzyć nie większą jak tylko 50-tą częścią posiadanego majątku osobistego. Olbrzymie obciążenia podatkowe z jednej strony i dotkliwe ograniczenie szkodnych darowizn z drugiej strony przyczyniły się do upadku instytucji duchownych i doprowadziły do osłabienia Kościoła katolickiego na Górnym Śląsku. Oprócz tego majątki kościelne, już i tak pozostające bez większych dochodów i nadmiernie finansowo obciążone, zmuszano siłą do zakładania kosztownych fabryk i handlowych zakładów państwowych¹⁰.

Z tego też powodu majątki duchowne Nowy Dwór, Krasków i Chocianowice musiały zostać oddane państwu w zastaw. Długi kościelne wynosiły wówczas 136 678 talarów reńskich. Zubożały kler górnośląski odczuwał dotkliwie coraz większe obciążenia podatkowe.

Dnia 8 sierpnia 1750 r. ukazało się zarządzenie, w myśl którego na proboszczach ciążył obowiązek naprawiania szkód w budynkach parafialnych własnymi pracownikami i środkami. Dnia 31 grudnia 1757 r. zniesiono obowiązujący dotąd protestantów przymus parafialny, tzn., że mieszkający w obrębie parafii katolickiej protestanci nie potrzebowali odtąd uiszczać katolickim proboszczom dotychczasowych opłat kościelnych za chrzty, śluby, pogrzeby itp. Dla proboszczów była to znaczna

⁸ APW — Rep. 66 dok. 1481.

⁹ APW — Rep. 18 M. St. IV 8 f.

¹⁰ APW — Rep. 219 Generalia, półka 220 nr. 57.

strata. Przy tym warto wspomnieć, że katolicy zamieszkali w protestanckich parafiach nie byli zwolnieni od tych opłat na rzecz protestanckich duchownych. Kolejne zarządzenie Fryderyka II z dnia 8 III 1758 r. zwalniało niekatolickich właścicieli ziemskich od składania proboszczom katolickim takich danin, jak dziesięcina i dary mszalne (messalia). Stanowiło to poważne naruszenie praw proboszczowskich. Zarządzenie spowodowało dotkliwe ograniczenie pozycji katolickich duchownych na korzyść protestanckich właścicieli ziemskich, którzy niejednokrotnie byli cudzoziemcami. Niektórzy spośród nich uważali, że zarządzenie zwalnia ich również z obowiązków patronackich, wskutek czego ogromnie ucierpiały katolickie gminy kościelne.

Z zapisku proboszcza z Tarnowskich Gór wynika, że płacił on tyle podatków, ile przynosiły wszystkie jego akcydensy. Proboszczowi z Miechowie pozostało tylko 20 złotych polskich na wyżywienie, a proboszczowi z Biskupic 100 talarów. Ogólna kwota obciążeń podatkowych dla duchownych katolickich wynosiła 65 proc. czystego dochodu ze wszystkich dóbr duchowieństwa. Prócz tego rząd pruski rościł sobie prawo nominacji dla wszystkich beneficjów kościelnych, a także i patronatów prywatnych. W lipcu 1862 r. minister Schlabrendorff podał do wiadomości kleru katolickiego, że król zastrzega sobie prawo do obsadzenia wakujących parafii. Duchowni — tak pisał minister — mają przyjąć do wiadomości, że beneficja otrzymują od króla. W ten sposób chciano dać wyraźnie do zrozumienia, że Kościół katolicki tylko się jeszcze toleruje.

2. Przegląd ogólny patronatów

Z ogólnej liczby 44 patronatów fiskalnych (z tych 40 prawdziwych), istniejących w XVIII wieku na całym obszarze diecezji wrocławskiej, znajdowało się 28 wyłączenie na Śląsku Opolskim.

W opracowaniu niniejszym ze względów praktycznych nie uwzględniono tzw. kuracji józefińskich, założonych przez cesarza austriackiego wskutek zawarcia pokoju i konwencji w Altranstadt z dnia 1 IX 1707 r. Postanawiała ona m. in., że w księstwach: legnickim, brzeskim, wołowskim, oleśnickim, ziebickim jak i w mieście Wrocławiu mają zostać zwrócone członkom wyznania augsburskiego wszystkie zabrane im po pokoju westfalskim kościoły i szkoły wraz z majątkiem. Dzięki tej konwencji protestanci odzyskali tam 121 kościołów i nadto wolno im było wybudować 6 tzw. „kościółów łaski”, a to w miastach: Koźuchów, Jelenia Góra, Kamienna Góra, Milicz, Zagań i Cieszyn. W zamian za to katolicy otrzymali od cesarza 15 nowych rozlokowanych na obszarze całego Śląska placówek duszpasterskich, zwanych józefińskimi kuracjami. Patronat fiskalny nakładał na państwo jako patrona Kościoła ciężar pokrycia $\frac{2}{3}$ wydatków na utrzymanie, naprawę wzgl. budowę nowych kościołów, jak też i świadczenia na utrzymanie istniejących i nowopowstałych parafii, za co otrzymał patron prawo prezentacji, czyli proponowania kandydatów na proboszczów parafii.

Patronaty górnośląskie pochodzą przeważnie z okresu XIV i XV wieku. W tymże czasie katolicy książęta piastowscy, ściśle z Kościołem związani wznosili nowe budowle kościelne i zakładali nowe parafie, przejmując

jąc równocześnie koszty budowli i ich utrzymania w należyтым stanie¹¹. W pierwszej połowie XVI w., po wygaśnięciu pozostałych przy katolicyzmie książąt opolskich, zobowiązania te przejęli katoliccy władcy Habsburgowie, jako następcy książąt opolskich. W tym też czasie katolicki Kościół na Śląsku cieszył się specjalnym uprzywilejowaniem i względami. Niestety w owym już czasie doszło ze strony katolickich władców austriackich do licznych naruszeń praw kościelnych. Kościół doznawał coraz większego ograniczenia swej samodzielności. Zdarzały się często wypadki nadużyć uprawnień państwowych. Pociągnęło to za sobą pewną utratę wolności i swobód kościelnych, aczkolwiek Habsburgowie nie uchylali się od zobowiązań materialnych, przynależnych Kościołowi. Opieka katolickiej monarchii nad Kościołem stawała się w miarę upływu czasu coraz uciążliwsza. Z chwilą wzięcia w posiadanie ziemi śląskiej przez króla pruskiego Fryderyka II w roku 1741 nastąpiło stopniowe przejście zobowiązań państwa austriackiego wobec Kościoła przez państwo pruskie, czy też pruski aparat fiskalny, jako prawnych spadkobierców b. rządu cesarsko-habsburskiego.

Niemniej w traktacie pokojowym, zawartym w Berlinie dnia 28 lipca 1742 pomiędzy cesarzową Marią Teresą i królem pruskim, cesarzowa zażądała „status quo” dla Kościoła katolickiego na Śląsku. Niestety państwo pruskie uchylało się często od swych zobowiązań. Religia katolicka utraciła swe uprzywilejowane stanowisko. Państwo nieraz uzurpowało sobie prawo prezentacji, które mu nie przysługiwało.

3. Badania indywidualne nad powstaniem i rozwojem patronatów w parafiach Śląska Opolskiego

Browiniec Nowy

Dekanat głogówecki.

W dokumencie o reaktywowaniu i cirkumskrypcji parafii, wystawionym w dniu św. Marka 1863 r. § 6 powiedziano, że prawo do obsadzenia parafii wymaga bliższego jeszcze ustalenia. Przy pierwszym obsadzaniu parafii w roku 1863 bp Henryk Förster z Wrocławia wzmiankuje, że nadprezydent Śląska wyraził zgodę na nominację lokalisty Kadłubca, jako proboszcza w Browieńcu. Przy obsadzaniu następnych trzech kolejnych wakansów sam nadprezydent skorzystał z prawa prezentacji. Biskup z Wrocławia akceptował prezentacje i tylko w jednym wypadku (1896), a to z powodów, które dotyczyły wyłączenie osobowości prezentowanego, nie przyjął proponowanej kandydatury.

Wydaje się, że patronat nad parafią rząd wywodził z przeprowadzonej w roku 1810 sekularyzacji, gdyż parafia ta od roku 1629/31 była zespolona ze sekularyzowaną w roku 1810 kolegiatą w Głogówku. To jednak mija się z faktami historycznymi. Niewątpliwie, prawda historyczna odnośnie patronatu fiskalnego nad Browieńcem Nowym jest zupełnie inna. Dnia 24 II 1379 roku książę Henryk z Niemodlina wyposażył fundację kolegiacką w Głogówku m. in. dziesięciną z Browieńca Nowego (in polon.

¹¹ W. Marschall, *Alte Kirchenpatrozinien des Archidiakonates Breslau*, Koeln 1966, 7n. B. Panzram, *Geschichtliche Grundlagen der aeltesten schlesischen Pfarrorganisation*, Wrocław 1940.

Profencz)¹². W roku 1447 został wzmiankowany kościół parafialny we wsi Prowincz¹³. Również o kościele w Browińcu wspomniano w sprawozdaniach wizytacyjnych archidiakona opolskiego z lat 1687/88¹⁴, w których podano taką informację: in pago Broviemecz est ecclesia lignea spectans ad d. decanum Superioris Glogoviae, quam administrat per vicarios collegiatae ecclesiae Glogoviensis...

Z wygaśnięciem opolskich książąt piastowskich (1532) patronat z majątkiem przeszedł w ręce cesarza, który w roku 1622 obdarzył nim hrabiego Oppersdorffa i jego następców w linii prostej. Po wymarciu linii prostej Oppersdorffów patronat wrócił w roku 1715 znowu do cesarza, od niego zaś do skarbu państwa, jako prawnego następcy ongiś cesarskiego rządu.

Chróścice

Dekanat siolkowicki.

Pochodzenie patronatu fiskalnego należy łączyć z faktem, że Chróścice niewątpliwie już za czasów piastowskich książąt opolskich wchodziły w skład dóbr książęcych księstwa opolskiego¹⁵. Ostatni z piastowskich książąt opolskich Jan zmarł w roku 1532. A więc patronat pochodzi zapewne z okresu przed rokiem 1532.

W XVI wieku miała już istnieć kaplica w Chróścicach¹⁶. Najwcześniejsza pewna wzmianka o istnieniu kościoła w Chróścicach, jako kościoła filialnego Siolkowic, pochodzi z roku 1687¹⁷. Patronat należał wówczas do dóbr książęcych. W dokumencie erekcyjnym parafii z dnia 19 lutego 1890¹⁸ postanowiono, że kościół parafialny w Chróścicach powinien być pod patronatem panujących władców z kompetencją mianowania proboszcza na zmianę z biskupem (z zachowaniem kolejności: raz patron, drugi raz biskup).

Dębie

Dekanat groszowicki.

W dokumencie erekcyjnym¹⁹ parafii z dnia 30 marca 1867, w odcinku II powiedziano, że ciężary budowlane budynków kościelnych i parafialnych ponoszą fiskus jako patron i parafianie.

Już w roku 1687 przekazy historyczne wymieniają kamerę cesarską

¹² J. Heyne, *Dokumentierte Geschichte des Bistums und Hochstiftes Breslau*, Wrocław 1864, II, 855.

¹³ H. Markgraf, *Die Rechnung ueber den Peterspfennig im Archidiakonat Oppeln 1447*, „Zeitschrift des Vereins fuer Geschichte und Altherthum Schlesiens“ XXVII (1893), 380.

¹⁴ *Visitationsberichte der Dioezese Breslau*, wyd. J. Jungnitz, Wrocław 1904, I, 530.

¹⁵ Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu (= AAW) OA Dtsch — Probnitz 1, 2 H. Neuling, *Schlesiens Kirchorte und ihre kirchlichen Stiftungen bis zum Ausgang des Mittelalters*, Wrocław 1902, 242 podają, że w 1232 jakiś „Joannes de Prownicz” figurował jako świadek w dokumencie Mieszka opolskiego.

¹⁶ Neuling, j. w. 41/42.

¹⁷ J. G. Knie, *Alphab.-stat.-topogr. Uebersicht der Doerfer, Flecken, Staedte der Kngl. Preuss. Provinz Schlesien*, Wrocław 1845.

¹⁸ *Visitationsberichte* II, 302.

¹⁹ AAW — akta specj. Chróścice I, 26.

²⁰ AAW — akta specj. II, 94.

jako kolatora (patrona)²⁰. Kolatura (patronat) daje się wytłumaczyć tym, że Dębie należało do opolskich dóbr cesarskich (1679: Dębie villa ducis Oppoliensis).

Dobra te wraz z odpowiednimi patronatami przejęli cesarze habsburscy od piastowskich książąt opolskich, którzy wymarli w roku 1532 ze zgonem ostatniego przy katolicyzmie pozostałego księcia Jana.

Według tego Dębie przynajmniej już za czasów księcia Jana (1476—1532) miało patronat książęcy, a później fiskalny²¹.

Dolna

Dekanat strzelecki.

Dolna z dawien dawna tworzyła część składową posiadłości możnowładców Strzelców Opolskich.

Dnia 16 lutego 1302 r. papież Bonifacy VIII zatwierdził posiadłości ziemskie klasztoru w Jemielnicy, w tym także wioskę Dolna²².

W „decemregistrarze” nuncjusza papieskiego Galhardusa de Carceribus, w sedes Strelicensis został wzmiankowany kościół parafialny we wsi Dolna²³. Dolna była w posiadaniu piastowskich książąt opolskich.

Habsburgowie przejęli patronat, związany do roku 1615 z posiadłościami ziemskimi hrabiów Wielkich Strzelc, po śmierci ostatniego z Piastów Opolskich Jana (1476—1532). Piastowie opolscy posiadali patronat bez wątpienia już w XIV wieku.

Kiedy cesarz austriacki Maciej w umowie z dnia 3 VI 1615 r., zawartej w Pradze, sprzedał Strzelce Opolskie, jako wolną od obciążeń posiadłość dziedziczną Jerzemu jr. von Redern, zachował wyłącznie dla siebie prawo patronatu, jak też i wszelką władzę nad wszystkimi kościołami, szpitalami i fundacjami kościelnymi. Tenże patronat fiskalny istniał jeszcze w XX wieku²⁴.

Jełowa

Dekanat zagwiżdzański.

Patronat fiskalny parafii można dokumentalnie prześledzić do roku 1679. Zawdzięcza swoje istnienie faktowi, że miejscowość Jełowa należała do opolskich dóbr cesarskich²⁵. W archidiakonalnym sprawozdaniu wizytacyjnym z roku 1687²⁶ wyraźnie podano: Jełowa, quod est bonum caesareum camerale. Habsburgowie przejęli dobra książęce z odpowiednimi patronatami od Piastów opolskich po bezpotomnej śmierci ostatniego. Wieś Jełowa i patronat były już przynajmniej za czasów tego ostatniego panującego książęce względnie fiskalne.

W dniu 12 XI 1399 książę opolski Władysław nadał na własność Henrykowi z Rakowa i jego następcom wieś Gilowa wraz z patronatem²⁷. Jak

²⁰ *Visitationsberichte* II, 311/2. Neuling, dz. cyt. 44 podaje, że wieś „Dobre Dambe” istniała w 1295 r., a w 1297 należała do parafii Raszowa. Kościół w „Dobre dembic” wzmiankowany jest w registrum denarii s. Petri z 1447.

²¹ AAW — OA Dembio 2, 4.

²² *Urkunden der Kloester Rauden und Himmelwitz*, wyd. W. Wattenbach, Wrocław 1859, Codex diplomaticus Silesiae (= CDSil.) II, 6.

²³ *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae*, ed. A. Theiner, Rzym 1864, II, 6.

AAW — OA Dolna 1, 2, 4.

AAW — OA Jełowa 1, 9. Neuling, dz. cyt. 113/114.

²⁶ *Visitationsberichte* II, 305.

²⁷ CDSil. VI, 88.

więc patronat przeszedł w posiadanie książąt opolskich na razie nie można wyjaśnić.

K r a s i e j ó w

Dekanat dobrodzieński.

Krasiejów był niegdyś filią parafii Szczedrzyk²⁸. Patronat fiskalny nad Krasiejowem da się dokumentalnie prześledzić do roku 1688.

W sprawozdaniu wizytacyjnym archidiakona opolskiego z roku 1688²⁹ wymieniono cesarza austriackiego, jako patrona. Wieś należała wówczas i jeszcze w roku 1679 do księcia opolskiego, tzn. do cesarza, jako księcia z Opola³⁰. Według powyższego patronat fiskalny musi sięgać do czasów, kiedy Krasiejów był jeszcze w posiadaniu Piastów opolskich. Skoro w roku 1532 ze śmiercią księcia Jana wygaśli, wieś Krasiejów i patronat przynajmniej za panowania tego ostatniego księcia były książęce względnie fiskalne.

L e ś n i c a

Dekanat leśnicki.

Leśnicę po raz pierwszy wzmiankuje w roku 1257 dokument księcia Władysława z Opola³¹. Piastowie opolscy posiadali patronat nad Leśnicą niewątpliwie już w XIV wieku. Po ostatnim z książąt opolskich, księciu Janie, patronat przeszedł w ręce Habsburgów.

Patronat leśnicki do roku 1615 był związany z posiadłościami możnowładców Strzelców Opolskich³². Kiedy cesarz austriacki Maciej dnia 3 VI 1615 r. sprzedał Jerzemu jr. von Redern dobra Strzelce Opolskie, zastrzegł sobie wyraźnie prawo patronatu nad wszystkimi kościołami, szpitalami i duchownymi fundacjami³³.

Ł ą c z n i k

Dekanat biański.

Łącznik został wzmiankowany już w Decemrejestrze nuncjusza Galhardusa de C. z roku 1335³⁴, a potem jeszcze raz w rejestrze świętopietrza w archidiakonacie opolskim z roku 1447 — *registrum denarii St. Petri in archidiac. Opol.* — Lancznik. W XVII i XVIII wieku patronat sprawowali właściciele miejscowości (*dominium loci*)³⁵.

Dnia 24 XI 1783 hrabia Karol v. Dietrichstein sprzedał posiadłość Chrzelicz, do której należał Łącznik, fiskusowi. W ten sposób patronat przeszedł w ręce skarbu państwa. Dnia 3 III 1786 fiskus po raz pierwszy skorzystał z prawa prezentacji. Wówczas proponował plebana Meja na proboszcza w Łączniku. Kuria Biskupia zaakceptowała tę prezentację.

M e c h n i c a

Dekanat gościęciński.

Wieś istniała już w roku 1243. Wtedy należała do bożogrobców z Mie-

²⁸ Neuling, j. w. 140.

²⁹ *Visitationsberichte* II, 305.

³⁰ Tamże, 66.

³¹ Neuling, j. w. 165.

³² AAW — OA Leschnitz 1, 7, 8, 9. W. Schulte, *Kleine Beitrage zur Geschichte Oberschlesiens*, „Oberschlesische Heimat” IV (1908), 183—215.

³³ AAW — MS II b 105, 1742 Urbarium.

³⁴ *Vetera monumenta Poloniae* I, 373.

³⁵ AAW — OA Łoncznik 2, 6, 7.

chowa ³⁶ Kościół (in Mechnicz) istniał już w roku 1418 ³⁷. Fiskus nabył patronat nad Mechnicą wraz z posiadłościami Koźle wtedy, gdy cesarz Ferdynand II skonfiskował te dobra Andrzejowi Kochcickiemu, który był w ich posiadaniu od dnia 6 VII 1617, z powodu zdrady stanu w zamieszkach wywołanych przez Mansfelda ³⁸.

Odtąd aż do czasów najnowszych występował fiskus jako patron, mimo sprzedaży tych dóbr w roku 1735. W roku 1800 nabył je znowu skarbu państwa i ponownie sprzedał w roku 1812. W roku 1852 posiadłość została kompletnie rozczłonkowana, fiskus jednakże zachował patronat i zawsze ponosił ciężary patronatu. Patronatu nie można więc zakwestionować.

P a w ł ó w

Dekanat raciborski.

W Pawłowie już dawniej (1495) znajdował się kościół filialny — mater adiuncta parafii św. Mikołaja z Raciborza — Starej Wsi ³⁹. W dokumencie erekcyjnym parafii Pawłów, sporządzonym dnia 7 IV 1838 przez wrocławskiego biskupa hrabiego Sedlnickiego powiedziano, że patronat nad kościołem parafialnym w Pawłowie przysługuje królowi. Już w roku 1818 skarbu państwa przyczynił się do odnowienia wieży kościelnej, pokrywając $\frac{2}{3}$ kosztów tejże budowy. W wieku XIX i później także korzystał z prawa prezentacji.

Jak do tego doszło, że fiskus od początku XIX wieku uchodził za patrona i w dokumencie utworzenia parafii został wyznaczony na patrona, musi pozostać kwestią otwartą. W XVII wieku jako patrona Pawłowa zaznaczano stale hrabiego Oppersdorffa, właściciela dóbr raciborskich, do których należały Racibórz i Stara Wieś, a w XVIII wieku dominium loci (miejscowy dwór).

W roku 1791 proboszcz parafii św. Mikołaja w Raciborzu (Stara Wieś) prosił rząd królewski w Brzegu o przyspieszenie budowy plebanii i wyznaczenie patrona. W spisanim w roku 1792 zestawieniu katastralnym gruntów majątku Pawłów wymieniono, że majątek Pawłów został wyłączony zarówno z patronatu fiskalnego i prywatnego, jak i z jakiegokolwiek ingerencji przy obsadzaniu wakującego stanowiska proboszcza.

Weltzel przypuszcza ⁴⁰, że patronat nad kościołem aż do sekularyzacji należał do biskupa wrocławskiego, później jednak przeszedł w ręce rządu. Temu jednakże przeczy fakt, że w urzędowych zestawieniach z lat 1747 i 1781 miejscowy dwór był podawany jako patron i że biskup z Wrocławia nie był właścicielem Pawłowa. Za patronatem biskupim również nie mówi ta okoliczność, że w raciborskich aktach nominacyjnych ⁴¹ został wymieniony jako pozostający pod patronatem biskupim dawny kościół w Pawłowie, a mianowicie ów drewniany kościółek, który został tu przeniesiony w roku 1727 z Raciborza-Starej Wsi. W każdym razie fiskus zawsze ponosił koszty budowy ($\frac{2}{3}$) dla Pawłowa, ponieważ ani właściciele dóbr raciborskich, ani właściciel Pawłowa nie doszli do porozumienia w sprawie przejęcia ciężarów patronackich.

Markgraf, art. cyt., 378.

Neuling, dz. cyt., 188.

³⁸ AAW — OA Mechnitz 2 — II C 1 b 1703.

³⁹ Neuling, j. w. 237.

⁴⁰ A. Weltzel, *Geschichte der Stadt Ratibor*, Racibórz 1881, 399.

⁴¹ AAW — Bes. Akten I, 162.

Popielów

Dekanat siolkowicki.

Popielów miał już w roku 1345 kościół parafialny⁴². Tenże kościół w roku 1687 określany jako filialny Siolkowic, był ongiś zapewne kościołem parafialnym⁴³ — quae olim videtur fuisse parochialis. W roku 1687 patronat należał do skarbu państwa⁴⁴. W roku 1795 prosili mieszkańcy o ustalenie samodzielnego duszpasterza⁴⁵.

Patronat fiskalny tłumaczy się tym, że Popielów był bez wątpienia wówczas, jak i za czasów panowania książąt opolskich bonum camerale księstwa opolskiego.

Prężyna Wielka

Dekanat białski.

Miejscowość i kościół istnieją od roku 1233. Cesarz Rudolf II dnia 4 V 1606 w akcie sprzedaży posiadłości Biała Janowi Krzysztofowi v. Porskarskiemu zastrzegł sobie wyraźnie prawo patronatu. Z treści odnośnego dokumentu⁴⁶ wynika, że Habsburgowie przejęli miejscowość i patronat od piastowskich książąt opolskich, którzy wymarli w roku 1532.

Dnia 24 X 1688 cesarz Leopold nadał patronat nad Prężyną Wielką właścicielowi ziemskiemu Jerzemu Krzysztofowi hrabiemu v. Porskarskiemu i jego potomkom, dopóki będą należeć do religii katolickiej⁴⁷. W roku 1747 ród Porskarski'ch ostatecznie przestał być właścicielem posiadłości Biała, do której należała Prężyna Wielka. W roku 1778 przy obsadzaniu parafii czytamy⁴⁸: ad nominationem Suae Regiae Majestatis Borussicae tamquam in Silesia ducis, cui hoc beneficium refert in acceptis, jus patronatus desuper obtinentis. Także później np. w roku 1891 fiskus rościł sobie prawo patronatu. W protokóle wizytacyjnym z roku 1697 wymienia on jedynie niejakiego Pruskowsky'go jako patrona kościoła (jus patronatus praetendit comes de Pruskau)⁴⁹. Fiskus miał ponieść $\frac{2}{3}$ ciężarów w wypadku, gdyby majątek kościelny był nie wystarczający.

Prószków

Dekanat prószkowski.

Dnia 22 XI 1311 poświadcza Beldo de Proskow dokument księcia Bolesława z Opola o sprzedaży wsi Tomice klasztorowi w Lubiążu. Dokument z roku 1447 zaś wzmiankuje już kościół parafialny we wsi Prószków⁵⁰.

Po śmierci ostatniego z rodu Proskowsky'ch hrabiego Leopolda z Prószkowa w roku 1769, posiadłość Prószków przypadła w myśl postanowień

⁴² Neuling, j.w. 238.

⁴³ *Visitationsberichte* II, 302.

⁴⁴ K. Nerlich, *Chronik von Poppelau*, Popielów 1885, 26 i 46 (AAW — IV p 16 Poppelau B IV 113).

⁴⁵ AAW — OA Poppelau 1, 5, 4.

⁴⁶ Przedrukowany w „Schlesische Provinzialblaetter” 1864, 218.

⁴⁷ J. Chrząszcz, *Geschichte der Stadt Zuelz*, Biała 1926, 19 i 30.

⁴⁸ AAW — Bes. Akten I. — OA Gross Pramsen 1, 3. — B IV 39, IV g 17. W Sch wedowitz, *Geschichte der Pfarrei Gross Pramsen 1233—1933*, Prudnik 1944.

⁴⁹ *Visitationsberichte* II, 173.

⁵⁰ Neuling, dz. cyt. 243.

testamentu księciu Karolowi Maksymilianowi v. Dietrichstein, który ją odstąpił swemu synowi Janowi Karolowi. Ten ostatni dnia 24 XI 1783 sprzedał dobra z patronatem nad kościołem parafialnym w Prószkowie królowi pruskiemu Fryderykowi II⁵¹. Od tego czasu istnieje patronat fiskalny.

Przechód

Dekanat niemodliński.

Andrzej de Sprechod (Psychod) figuruje jako świadek kwalifikowany w dokumencie księcia Bolesława z Opola o wsi Lagiefnik z dnia 20 X 1311 r.⁵². W roku 1447 w sedes Falkenbergensis in archid. Opol. wzmiankowano kościół parafialny we wsi Przechód⁵³. Patronat w XVII i XVIII wieku należał do dominium loci. Właściciel hrabia Leopold z Prószkowa wybudował obecny, masywny kościół⁵⁴. W dniu 24 listopada 1783 Karol hrabia Dietrichstein sprzedał posiadłość Chrzelicz, do której należał Przechód pruskiemu fiskusowi, który skorzystał — jak to sprawdzono — w latach 1812 i 1817 z prawa patronatu⁵⁵.

Racławice Śląskie

Dekanat głogówecki.

Ostatni z Piastów opolskich w roku 1524 podarował w dziedziczne użytkowanie jeden łan ziemi ornej w Racławicach Śląskich na potrzeby kościelne⁵⁶. Już w r. 1371 znajdował się tam kościół. Figuruje również w decemrejstrze z roku 1447. Później patronat przeszedł prawdopodobnie na cesarza i jego następców, którzy w roku 1622 nadali go hr. Jerzemu Oppersdorff i jego potomkom w „linea recta”⁵⁷. Dlatego też w protokołach wizytacyjnych z lat 1679 i 1687/88⁵⁸ ukazuje się hr Franciszek Euzebiusz Oppersdorff jako patron Kościoła. Kiedy w latach 1715/16 ich następczynią została morawska linia Oppersdorffów, wtedy cesarz odebrał im prawa patronatu i zarezerwował dla siebie. Utrzymał je do chwili zagarnięcia Śląska przez Fryderyka II. Odtąd patronat przeszedł w ręce fiskusa państwa pruskiego.

Racławiczki

Dekanat krapkowicki.

Dnia 10 XI 1383 przy podziale ziem za panowania księcia Władysława z Opola wzmiankowana jest wieś Polonicalis Rastłowicz⁵⁹.

W rejestrze świętopietrza archidiakonatu Opole przytoczono kościół parafialny w Raczlowicz polon⁶⁰.

AAW — OA Proskau 1-13. — II C 1 a 1703 Beschwerde.

Regesten zur Geschichte Schlesiens, wyd. C. Gruenhagen i K. Wutke, Wrocław 1875 nn., nr. 3230.

⁵³ Markgraf, art. cyt. 381.

⁵⁴ F. Triest, *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*, Wrocław 1864, II, 1106.

⁵⁵ AAW — OA Psychod 3.

⁵⁶ AAW — Ldb. Neisse B fol. 24 b.

⁵⁷ AAW — OA Dtsch-Rasselwitz 1, 2, 7, 9, 12.

⁵⁸ *Visitationsberichte* II, 173 i 549.

⁵⁹ A. Weltzel, *Geschichte der Stadt Neustadt O/S, Prudnik 1870*, 38.

⁶⁰ Markgraf, art. cyt., 375.

Patronat w XVII i XVIII wieku należał do dworu miejscowego. Dnia 24 XI 1783 Karol v. Dietrichstein sprzedał posiadłość ziemską Kujawa, do której należały Raclawiczki, fiskusowi pruskiemu. Ten odsprzedał ją dalej, musiał atoli zastrzec sobie prawo patronatu, kiedy w latach 1795, 1797 i 1807 prezentował proboszczów dla parafii i spełniał swe obowiązki, wynikające z patronatu⁶¹. Kuria Biskupia we Wrocławiu zawsze wyrażała swoją zgodę na prezentowanych kandydatów.

Raszowa

Dekanat groszowski.

Istnienie patronatu fiskalnego nad Raszową można dokumentalnie prześledzić do roku 1679.

W roku 1679 cesarz został podany jako patron Kościoła⁶². Wieś należała wówczas do „dux Oppoliensis”, tzn. do cesarza, bowiem on stał się prawnym następcą księcia z Opola. Zatem patronat fiskalny sięga tu do czasów, w których Raszowa należała jeszcze do piastowskich książąt opolskich. Kiedy w roku 1532 książęta wymarli, wieś Raszowa a także patronat były przynajmniej już w tym czasie fiskalne⁶³.

Pierwszym patronem kościoła, konsekrowanego dnia 16 IX 1297 r. przez biskupa Jana, był najprawdopodobniej niejaki Adam zwany Thulerzem, który poprosił biskupa na konsekrację kościoła. On też w dokumentach został wymieniony jako dziedzic tej miejscowości⁶⁴. Dnia 29 IX 1354 książę Wojciech z Opola zatwierdził sprzedaż majątku dziedzicznego Pari o 18 łanach niejakiemu Swierzowi za 20 marek z prawem patronatu nad Raszową, stanowiącą wtedy łącznie z Pari jedną posiadłość dziedziczną⁶⁵. W jaki sposób majątek ziemski Raszowa i patronat przeszły w posiadanie książąt opolskich, tego niestety nie można ustalić.

Rozmierz

Dekanat strzelecki.

Dnia 26 VI 1256 biskup wrocławski Tomasz wyposażył nowo ufundowany kościół parafialny w Pyskowicach, m. in. dziesięciną we wsi Lozymyrza (Rozmierz)⁶⁶. Już dnia 26 XII 1365 r. w pewnym dokumencie księcia Wojciecha ze Strzelec wymieniono po imieniu proboszcza Mikołaja w Lozmera (Rozmierz).

Piastowscy książęta opolscy niewątpliwie już w XIV w. sprawowali patronat. Od nich przejęli go Habsburgowie w roku 1532 po wygaśnięciu katolickiej dynastii piastowskiej książąt opolskich. Patronat z Rozmierza do roku 1615 był związany z posiadłościami ziemskimi hrabiów ze Strzelec Opolskich. Dnia 3 VI 1615 cesarz Maciej, przy sprzedaży dóbr strzeleckich Jerzemu v. Redern jr., zatrzymał wyłącznie dla siebie prawo patronatu nad wszystkimi kościołami. Później przejął je fiskus pruski⁶⁷.

AAW — OA Rasselwitz 1, 2 Investitura.

⁶² *Visitationsberichte* II, 67.

⁶³ K. Wątróbk a, *Dobredębie. Historyczny opis Dębskiej parafii i kościoła z krótkim dodatkiem o Raszowskiej parafii*, bm. 1874, 67.

⁶⁴ *Regesten* nr. 2477.

⁶⁵ CDSil. VI. 22. — AAW — OA Raschowa 1, 2, 5.

⁶⁶ J. Chrz ąszcz, *Urkundliches ueber Peiskretscham aus dem XIII Jahrhundert*, „*Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte Schlesiens*” XXXI (1897), 329.

⁶⁷ AAW — OA Rozmierz 1-4.

Siołkowice

Dekanat siołkowicki.

W myśl protokołu wizytacyjnego z roku 1687⁶⁸ ius collaturae przyśługiwało w tym czasie kamerze cesarskiej. Wieś była wówczas cesarskim dobrem kameralnym — Solus hic pagus spectat ad hanc ecclesiam, est bonum caesareum camerale.

Habsburgowie przejęli majątek Siołkowice i zapewne także patronat od piastowskich książąt opolskich, po ich wygaśnięciu w roku 1532. Od XVII w. fiskus, według zachowanych jeszcze dowodów, korzystał też z prawa prezentacji⁶⁹. Wieś Siołkowice (Sulkowicz) istniała już w 1367 roku⁷⁰.

Solec

Dekanat bialski.

Dnia 13 kwietnia 1285 r. książę Bolesław z Opola nadał klasztorowi zakonu joannitów w Łosiowie⁷¹, pow. brzeski, prawo patronatu nad kościołem w Solcu (Culcz)⁷². W roku 1447 wzmiankowano kościół parafialny w „Solec antiquum alias Czulez antiquum”⁷³.

Kiedy w roku 1606 (4. V.) cesarz Rudolf II sprzedał dobra ziemskie Biała rodowi hr. Krzysztofa Proskowsky'ego, zastrzegł sobie prawo patronatu nad Białą i Solcem. Cesarz i jego poprzednicy niewątpliwie przejęli patronat, jako prawni następcy książąt piastowskich. Dnia 24 X 1688 r. cesarz Leopold nadał prawo patronatu nad Białą ze Solcem właścicielowi ziemskiemu Jerzemu Krzysztofowi hr. Proskowsky'emu i jego potomkom, dopóki oni pozostaną przy katolicyzmie. W roku 1747 ród Proskowsky'ch przestał być ostatecznie właścicielem Białej i wskutek tego utracił też patronat.

Jest błędem, jeżeli w metryce parafialnej z roku 1781 podano miejscowy dwór (dominium loci), jako patrona. Nie ulega wątpliwości, że patronat przeszedł kolejno w ręce Habsburgów wzgl. cesarza jako prawnych następców. Fiskus pruski spełniał obowiązki patronackie oraz skorzystał z swego prawa prezentacji, co można poprzeć dowodami, od roku 1797⁷⁴.

Śmicz

Dekanat bialski.

Dnia 8 IX 1283 r. biskup Wawrzyniec z Wrocławia włączył wieś Śmicz (Smogoz) do zasięgu terytorialnego kościoła Matki Bożej w Kazimierzu, dekanat głogówecki⁷⁵. Około roku 1300 patronat posiadał rycerz Wincenty z małżonką Elżbietą. Za rządów biskupa Henryka z Wrocławia (1302—1319) przekazali prawo patronatu wzgl. prezentacji wrocławskiemu klasztorowi dominikanek pod wezw. św. Katarzyny. Jednakże wbrew swemu postanowieniu wykonywali jeszcze kilkakrotnie swoje prawa w zakresie patronatu i proponowali swych kandydatów na proboszczów parafii.

⁶⁸ *Visitationsberichte* II, 301. Neuling, dz. cyt. 275.

⁶⁹ AAW — OA Schalkowitz 2-5 oraz II C 1 e 1745 Neubesetzung der Pfarrei.

⁷⁰ Neuling, dz. cyt., 275.

⁷¹ A. Lerche, *Die territoriale Entwicklung der schles. Johanniter — Kommanden Gr. Tinz, Beilau, Lossen und Alt-Zuelz bis z. J. 1333*, Wrocław 1912, cap. 3, I.

⁷² *Regesten* nr. 1895.

⁷³ Markgraf, art. cyt. 379.

⁷⁴ AAW — OA Alt-Zuelz 1, 2. — Ms II f 93 1702/54 Kurrende.

⁷⁵ Neuling, dz. cyt. 281.

Według dokumentu, wystawionego we Wrocławiu dnia 26 VI 1333, oddali z powrotem patronat klasztorowi jeszcze przed objęciem biskupstwa przez Nankera⁷⁶. W dokumencie z dnia 20 II 1346 r. wymieniono proboszcza Pawła ze Śmicza, jako pana dziedzicznego wsi i patrona parafii Śmicz⁷⁷. Był on prawdopodobnie synem wyżej wymienionego Wincentego.

Habsburgowie przejęli dobra ziemskie Biała w roku 1532, a może także jednocześnie patronat nad Śmiczem. Dnia 4 V 1606 r. cesarz Rudolf sprzedał dobra Biała, do której należał Śmicz, Janowi Krzysztofowi hr. Proskowsky'emu, zastrzegł sobie jednak patronat nad Śmiczem. W roku 1688 (24 X) cesarz Leopold nadał patronat właścicielowi Śmicza Jerzemu hr. Proskowsky'emu i jego potomkom, dopóki będą należeć do religii katolickiej⁷⁸. W roku 1747 ród Proskowsky'ch przestał być właścicielem Białej, do której należał Śmicz. Patronat więc musiał z powrotem przypaść fiskusowi. Mimo to metryka parafialna z roku 1781 wymienia miejscowy dwór (dominium loci), jako patrona. Podobnie, jak przy innych miejscowościach np. Prężyna Wielka, gdzie rozwój wydarzeń był ten sam, fiskus uważał się za patrona mniej więcej już w połowie XVIII wieku. Dowody na prezentacje fiskalne znajdują się w aktach dopiero od roku 1814, kiedy ks. Brinza został zaprezentowany na proboszcza przez rząd królewski we Wrocławiu.

W myśl pruskiej konstytucji dotychczasowe prawo prezentacji fiskusa musiało odpaść, gdyż fiskus w żadnym wypadku nie ponosił więcej ciężarów patronackich. Już dnia 30 VI 1824 r. stwierdził rząd w Opolu, że — według zapisków w jego aktach — rząd nie ponosił żadnych ciężarów przy budowach kościelnych i parafialnych w Śmiczu, a raczej wszystkie zobowiązania i koszty zostały pokryte przez parafian katolickiej gminy kościelnej⁷⁹. Decyzją wyższego sądu krajowego w Raciborzu z dnia 17 VII 1843 r. postanowiono, że gmina kościelna w Śmiczu ma ponosić koszty budowl i ich utrzymania. Tak więc w XIX wieku patronat fiskalny nie istniał więcej, tym bardziej, że w tym okresie fiskus nie ponosił już żadnych ciężarów⁸⁰.

Stare Budkowice

Dekanat zagwiździański.

Patronat fiskalny tłumaczy się tym, że Stare Budkowice zostały odłączone od Jełowy, gdzie fiskus był patronem. Stare Budkowice stanowiły już w roku 1687 bonum camerale księstwa opolskiego. W roku 1714 za zezwoleniem biskupa wybudowano tu kaplicę drewnianą na wspólny koszt majątków i mieszkańców wsi, którzy wyposażyli ją na sumę 50 talarów. Kaplica była początkowo filią Jełowy, w roku 1795 została lokalią⁸¹. Dokument erekcyjny parafii z dnia 5 sierpnia 1829 r. postanawia, że patronat nad kościołem i parafią przysługuje królowi⁸². Przy wznoszeniu nowego, w roku 1848 konsekrowanego kościoła fiskus pokrył 2/3 kosztów

⁷⁶ Regesten, nr. 5236 i 5218.

⁷⁷ Heyne, dz. cyt. II, 538/9.

⁷⁸ AAW — OA Schmitsch 1-5 i 7.

⁷⁹ AAW — Bauakten I, 49.

⁸⁰ Tamże I, 140.

⁸¹ AAW — OA Alt-Budkowitz 3.

⁸² AAW — Bes. Akten II, 78.

budowy, jako należąca do niego część ciężarów wynikających z prawa patronatu.

Szczedrzyk

Dekanat groszowicki.

Około roku 1305 w Liber fundationis biskupstwa wrocławskiego wymienia się wieś Szczedrzyk wśród biskupich wsi czynszowych: Item in Scedricz solvitur decima more polonico et valet XXX urnas melis⁸³. Kościół parafialny w Szczedrzyku jest wzmiankowany już w roku 1447⁸⁴.

Patronat fiskalny nad Szczedrzykiem można prześledzić na podstawie dokumentów od roku 1678. W tym samym roku kamera cesarska prezentowała księdza Passona na proboszcza tejże parafii⁸⁵. Protokół archidia-kona w Opolu z roku 1679 wymienia cesarza, jako patrona: „Ius patronatus inclita camera nomine sacrae caesareae majestatis” W roku 1697 wieś Szczedrzyk zostaje określona, jako bonum camerale, co oznacza, że należała do dóbr kameralnych księstwa opolskiego. Owe dobra kameralne przejęli Habsburgowie od piastowskich książąt opolskich. Tak więc patronat nad Szczedrzykiem, co najmniej już za czasów księcia Jana był książe-cy wzgl. fiskalny.

Strzelce Opolskie

Dekanat strzelecki.

Cesarz Maciej, na podstawie dokumentu wystawionego w Pradze dnia 3 VI 1615, sprzedaje dobra Strzelce Opolskie Jerzemu hr. Redern jr., jako wolne allodium, zastrzega sobie wyraźnie prawo patronatu⁸⁶. Patronat, związany do roku 1615 z posiadaniem dóbr Strzelce Opolskie, przejęli w roku 1532 Habsburgowie po wygaśnięciu linii piastowskich książąt opolskich, którym przysługiwało prawo patronatu już w XIV wieku. Dnia 15 III 1290 Mikołaj, proboszcz w Strzelcach (Strelcz), poświęca dokument księcia Bolesława z Opola⁸⁷. W decemrejestrze z roku 1335 wzmiankuje się sedes Strelicensis, jako siedzibę dekanatu⁸⁸, o kościele św. Wawrzyńca w Strzelcach Opolskich wzmiankuje pewien dokument kupna z roku 1436⁸⁹.

Tak więc Strzelce Opolskie należały niewątpliwie do terytorium piastowskich książąt opolskich już w XII wieku.

Strzeleccki

Dekanat krapkowicki.

Wieś istniała już w 1383 r., kościół z proboszczem w 1394 r. (Parva Strelicz)⁹⁰. Habsburgowie, po wygaśnięciu Piastów opolskich (1532) prze-

⁸³ CDSil. XIV, 101.

⁸⁴ Markgraf, art. cyt., 362.

⁸⁵ Visitationsberichte II, 65. AAW — OA Szczedrzyk 1-8.

⁸⁶ A. Nowak, *Geschichte der Pfarrei Gross-Strelitz O/S*, Strzelce Op. 1924, 53. E. Krawczyński, *Das Wesen der oberschlesischen Mediatstaedten. Erlaeutert am Beispiel von Gross-Strelitz*, Katowice 1912. AAW — IV 18.

⁸⁷ Regesten nr. 2132.

⁸⁸ *Vetera monumenta Poloniae* I, 373.

⁸⁹ APW — kolegiata Opole nr. 133. AAW OA Gr.-Strelitz 1, 2, 4, 7, 17, 19; Ms II f 58 r 1718/74 Kurrendenbuch; Ms V a 17 Verzeichnis der Foundationen. K. Eberlein, *Aus Vergangenheit von Gr. Strelitz*, Strzelce 1906.

⁹⁰ Neuling, dz. cyt., 313.

jęli nie tylko Strzeleccki, ale również i patronat. Dlatego też w latach 1679 i 1688 cesarz zostaje podany jako patron⁹¹. Dnia 24 X 1688 r. cesarz Leopold nadał patronat nad Strzeleczkami właścicielowi tej miejscowości Jerzemu Krzysztofowi hr. Proskowsky'emu i jego potomkom, dopóki będą katolikami. Tak więc patronem pozostał dwór miejscowy (dominium loci)⁹². Kiedy w roku 1769 zginął w pojedynku ostatni z potomków rodu Proskowsky'ch, ich następca prawny Karol hr. Dietrichstein sprzedał fiskusowi pruskiemu⁹³ majątek Chrzelitz, do którego wrocławska kamera dóbr królewskich prezentowała kandydata dla tej parafii, którego duchowna i biskupia władza nadzorcza zatwierdziły dnia 18 sierpnia 1797 r.

Tarnów Opolski

Dekanat groszowski.

W roku 1293 książę Bolesław z Opola przekazuje dziesięcinę z Tarnowa właścicielom wsi⁹⁴. Kościół parafialny w Tarnowie jest wymieniony dopiero w roku 1447 w registrum denarii St. Petri w archidiakonacie Opole w sedes Strelicensis⁹⁵. Patronat fiskalny nad Tarnowem można dokumentalnie prześledzić do roku 1652. W tym roku biskup Karol Ferdynand z Wrocławia skorzystał z praw patronackich⁹⁶. Biskup bowiem w latach 1651—1655 wziął w zastaw księstwo opolskie. W sprawozdaniu wizytacyjnym archidiakona opolskiego czytamy: „Ius praesentandi inclita camera Silesitica nomine sacrae Caesareae Majestatis usurpat”⁹⁷. Wieś Tarnów należała wówczas do cesarza, jako prawnego posiadacza księstwa opolskiego. Tak więc patronat w Tarnowie, sięgający czasów, w których ta miejscowość należała do piastowskich książąt opolskich, był zatem fiskalny co najmniej już za panowania ostatniego księcia Jana (1476—1532).

Zalesie

Dekanat ujazdowski.

Pierwsza wiadomość o wsi Zalesie pojawia się już dnia 25 V 1223 w dokumencie biskupa Wawrzyńca z Wrocławia⁹⁸, natomiast kościół parafialny w Zalesiu wzmiankowany jest w decemrejestrze nuncjusza Galhardusa de C. z roku 1335⁹⁹. Zalesie należało z dawien dawna do dóbr ziemskich Strzelce Opolskie¹⁰⁰. Kiedy cesarz Maciej w roku 1615 sprzedał dobra Strzelce Opolskie Jerzemu hr. Redern, zastrzegł sobie prawa patronackie i jurysdykcyjne nad wszystkimi kościołami i szpitalami, z kolei

⁹¹ *Visitationsberichte* II, 186 i 519.

Chrzaszcz, *Geschichte d. Stadt Zuelz*, 30.

⁹³ F. A. Zimmermann, *Beitraege zur Beschreibung von Schlesien*, Brzeg 1784, III, 114. AAW — OA Kl. Strehlitz i I D 2 g³ 22 1854 n; II C 9 u 2 1852 Verzeichniss der Fundationen.

⁹⁴ *Regesten* nr. 2261.

Markgraf, art. cyt., 363.

AAW — Acta causarum II b a 59.

⁹⁷ *Visitationsberichte* II, 69. AAW — OA Tarnau 1, 2, 3, 5 bert. Geldangelegenheiten und Fundationen.

⁹⁸ Neuling, j. w., 272.

⁹⁹ *Vetera Monumenta Poloniae* I, 373.

¹⁰⁰ H. Szymański, *Geschichte der Pfarrei Salesche O/S*, Wrocław 1918.

przejął je fiskus. Patronat fiskalny istniał tu jeszcze w XX wieku¹⁰¹. Po śmierci księcia Jana z Opola (1532), patronat zarówno w Zalesiu, podobnie jak i w wielu innych miejscowościach i kościołach przeszedł więc w ręce Habsburgów. Niemniej jednak Piastowie opolscy posiadali i sprawowali patronat już XIV w.

Zielina Kujawy Dekanat krapkowicki.

Wieś Kujawy (Koyau) wzmiankowana jest po raz pierwszy już 5 IV 1383 r. w dokumencie sprzedaży¹⁰². Kościół parafialny we wsi Kujawy (Cugiavia) wspomniany w rejestrze danin kurii papieskiej z 1447 r.¹⁰³ W XVII i XVIII w. patronat sprawował dwór miejscowy (dominium loci).

Dnia 24 XI 1783 Karol hr. Dietrichstein sprzedał dobra Kujawy fiskusowi pruskiemu. Ten odsprzedał je dalej, musiał jednakże zastrzec sobie patronat, skoro w 1799 r. (11 III) wrocławska kamera dómen prezentowała księdza diecezjalnego Webera na proboszcza, a biskup wrocławski tę prezentację przyjął. Prezentacje ze strony państwa powtarzały się jeszcze później. W sporządzonej przez fiskusa dla ks. prob. Dziadka prezentacji z r. 1834 czytamy: „na mocy patronatu przysługującego fiskusowi nad katolickim kościołem parafialnym w Kujawach”¹⁰⁴.

¹⁰¹ E. Tischbierok, *Flurnamen aus der Gemarkung Salesche im Kr. Gr.—Strehlitz*, „Oberschlesische Heimat” V (1916), 106 nn. AAW — OA Salesche 1, 2, 5; II C 1 e 1746 Neubesetzung der Pfarrei.

¹⁰² A. Weltzel, *Geschichte der Stadt Neustadt O/S*, Prudnik 1870, 39.

¹⁰³ Markgraf, art. cyt., 376.

¹⁰⁴ AAW — Bes. Akt. II, 14; OA Kujau 1, 9 Aktenstuecke betr. 2 Investitüren Kujau; II C 1 e 1742 Neubesetzung der Pfarrei.

A N E K S

Wykaz materiału źródłowego i bibliograficznego znajdującego się w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu (AAW) oraz w archiwach parafialnych (Apar). Za łaskawą udostępnienie materiałów w AAW serdecznie dziękuję ks. Biskupowi W. Urbanowi.

Browieniec Nowy

AAW — OA Deutsch Probnitz

- 1) 1765. Betr. hl. Messe in Hauskapelle zu Schlagwitz.
- 2) 1789. Aktenstuecke betr. das Gesuch der Gemeinde um Wiedereinsetzung eines eigenen Pfarrers als Lokalgeistlichen.
- 3) 1854—1892. Betr. Errichtung einer katholischen Schule in Ellsnig.

Apar — Browieniec Nowy

- 1) 1740. Der Pfarrei Oberglogau ausgezahlte Capital.
- 2) — . Majorat Oberglogau. Das Hochgräflliche Oppersdorfische in der Herrschaft Oberglogau im Jahr 1642 fundierte und von Maj. Ferdinand III best. Majorat.
- 3) 1814. Extract aus dem Ober Glogau Tax Protokolle.
- 4) 1822. Abschriften (Odpisy różnych dokumentów).
- 5) 1818. Küsterei- und Pfarrschule D. Probnitz.
- 6) 1833. Pfarrwiedmuth D. Probnitz.
- 7) 1836. Acta manualia Commissar.
- 8) 1832—1884. Hirtenbriefe und Circulare pro D. Probnitz.
- 9) 1816—1848. Acta der Schule zu D. Probnitz Neustädtischen Kreises.
- 10) 1830. Manual Acten des Justiz Commis. in Sachen des Pfarrer Matulke.
- 11) 1855—1857. Vicarverhältnisse von Ober Glogau.

- 12) 1802—1872. Fundationen.
 - 13) 1830—1838. Verfügungen und verschiedene Nachrichten über den Pfarracker.
 - 14) 1849—1851. Verfügungen über den Pfarracker zu D. Probnitz.
 - 15) 1843—1848. Neubau der Pfarrkirche zu D. Probnitz.
 - 16) 1845. Dechargen der Kirchenrechnung und Quittungen.
 - 17) 1854. Acta betr. den projektierten Neubau der kath. Schule zu Olschnig.
 - 18) 1854. Ausfarrung von Elschnig, Schlogwitz und Lasswitz nach Dtsch Probnitz.
 - 19) 1846. Matrimonialia.
 - 20) 1854—1861. Nutzungsentschädigung der Pfarrwiedmuth zu D. Probnitz während der Prozesszeit von 1854—1861.
 - 21) 1857—1891. Die Schule in Elsnig.
 - 22) 1870. Betr. der kirchlichen u. pfarrlichen Bauten.
 - 23) 1870. Verpachtung eines kleinen pfarrlichen Anger.
 - 24) 1871. Pfarrschule in D. Probnitz.
 - 25) 1866. Rezesse über Ablösungen der Reallasten der Pfarrei D. Probnitz.
 - 26) 1858. Messalgetreide des Domin. D. Probnitz.
 - 27) 1876. Kirche-Pfarrei-Schule und Gemeinde Angelegenheiten.
 - 28) 1882—1893. Einkommen und Kirchenrechnungen.
 - 29) 1886—1906. Ausleihung und Rückzahlung von Kapital.
 - 30) 1868. Parzelle Gr. Oppersdorf.
 - 31) 1880. Pachtverträge.
 - 32) 1865. Ablösung des Dezems.
 - 33) 1867. Separation der Pfarrwiedmuth i D. Probnitz.
 - 34) 1885. Fundationen bei der Pfarrkirche zu D. Probnitz.
 - 35) 1895. Traditionen des Pfarramtes u. damit verbund. Kassen.
 - 36) 1868. Pfarreiwirtschaftsbauten von D. Probnitz.
 - 37) 1893. Kirchenvorstandswahlen zu D. Probnitz.
 - 38) 1869. Manual Acten des Königl. Rechts Anwalts Justiz Rath's Raiser zu Neustadt in Sachen der kath. Pfarrei zu D. Probnitz.
 - 39) 1884. Acta betr. Diversa.
 - 40) 1843—1948. Bausachen bei der Kirche u. Pfarrei D. Probnitz.
 - 41) 1853. Anstellung des ersten Geistlichen nach der pfarrlosen Zeit in D. Probnitz.
 - 42) 1872. Kirchenvisitationen in D. Probnitz.
 - 43) 1862. Pfarrliche Bauten.
 - 44) 1882. Interna der Seelsorge.
 - 45) 1867. Manual Acten des Königl. Rechts Anwalts Paetzolt in O. Glogau in Sachen des Pfarrers Joseph Kadlubetz zu D. Probnitz.
 - 46) 1837. Einkünfte der Pfarrei D. Probnitz.
 - 47) 1876. Protokollbuch des kath. Kirchen Vorstandes zu D. Probnitz.
 - 48) 1858. Liber Fraternalitatis S. Rosarii.
 - 49) 1857. Liber Fraternalitatum.
 - 50) 1856. Księga bez tytułu z dopiskiem na pierwszej stronie z r. 1856; Dieses Kirchenbuch ist das älteste der Pfarrkirche in Deutsch Probnitz. Es enthält
 - a) Taufen 1717—1851, 268 Seiten
 - b) Trauungen 1713—1843, 82 Seiten
 - c) Todesfälle 1714—1831, 112 Seiten.
 Uwagę powyższą napisał 1 X 1856 Ks. Józef Kadlubek. Zapisy od początku do r. 1722 są w języku polskim, później po łacinie i następnie w języku niemieckim.
- Kronika parafii zaginęła w czasie najnowszy, prawdopodobnie w roku 1961. W archiwum parafialnym znajdują się jeszcze księgi metrykalne:
 Liber bapt. 3 t. (1817 — nadal), Liber cop. 2 t. (1817—1961), Liber def. 2 t. (1817 — nadal).

Chróścice

AAW — vacat

Apar — Chróścice

- 1) 1882. Akta obejmują tylko rachunkowość oraz korespondencję parafii z Kurią wrocławską.

- 2) 1936. O. R. Szejca, *Chronik von Gross-Döbern* (Dobrzeń Wielki), gdzie również mowa o Chróścicach.

Dębie

AAW — OA Dembio (Reichenwald)

- 1) 1884—1888. Biographische Notizen über Pfarrer Wontropka. Mehrere Briefe von Pfr. Wontropka. Lichtbild seine Grabstätte. Tu też relacja z uroczystości żałobno-pogrzebowych w r. 1888.
- 2) 1798—1801. Acta betr. die zinspflichtigen Besitzungen der Parochien Dembio, Raschau und Groschowitz.
- 3) 1856. Pensionierung des Administrators Quossek.
- 4) 1753. Tausch zwischen der Pfarrwidmut in Dembio und einem wüsten Bauerngut zu Raschau.

Apar — Dębie

- 1) 1828. Kommunikatenbuch.
- 2) 1867. Errichtungsurkunde.

Bibliografia:

- K. Wątróbk a, *Dobredębie — Historyczny opis Dębskiej parafii i kościoła z krótkim dodatkiem o Raszowskiej parafii*, bez miejsca 1877.
K. Wątróbk a, *Pamiętka o Dębskim kościele*, Dembio 1869.

Dolna

AAW —

OA Dollna (Niederkirch)

- 1) 1753. Akten betr. Reparatur des Kirchdaches.
- 2) 1764. Betr. Vertrag zwischen Pfarrer von Dollna Matheus Biada und dem Klosterstift Himmelwitz wegen des Zehnten von verschiedenen Ackern.
- 3) 1776. Rückkehr des Pfarrers Golotka nach Dollna anschliessend Inventarverzeichnis.
- 4) 1854. Vewerbung um die Pfarrei.
- 5) 1851. Brief an Kanonikus Fietzek.

Apar — Dolna

- 1) XIX w. Kirchen- Pfarr und Schulchronik z wyliczeniem proboszczów od 1658 r. oraz fundacje od roku 1839.
- 2) 1742—1743. Akta dot. patentów w formie luźnych kart w I tomie kroniki.
- 3) 1738. Mszał z miedziorytami w oprawie skórzanej.

Jełowa

AAW —

OA Jellowa (Illnau)

- 1) 1750, 1765. Akten betr. Investituren auf die Pfarrei.
- 2) 1781. Betr. amtlichen Traukonsens für Berg und Hüttenleute.
- 3) 1819. Pfarrer Hermann soll wöchentlich in Laskowitz unterrichten.
- 4) 1825. Betr. Pfarradministrator Tomiczek.
- 5) 1768. Beschwerde der Gemeinde Lugnian gegen Pfarrer Glauer.
- 6) 1788. Dispens für den P. Gregorius Nidzielsky ab ordine canonicorum regularium (Zur Zeit Kaplan in Jellowa).
- 7) 1794. Inventar der Kirchen in Jellowa und den 3 Filialen.
- 8) 1796. Differenzen zwischen dem Pfarrer von Jellowa und dem Lokalisten in Alt-Budkowitz.
- 9) 1936. Archivverzeichnis.

Apar — Jełowa

- 1) 1883. Pfarrchronik von Jellowa, geschrieben von Pfr. Lenczog (Lonczig) im Jahre 1883. Wyciąg sporządzono prawdopodobnie w r. 1914, gdyż obejmuje lata 1344—1914, następnie przerwa do roku 1928 i ciąg dalszy.
- 2) 1928. Betr. Übergabe von Jellowa 1928.
- 3) 1936. Betr. Übergabe der Pfarrei Jellowa (Illnau) 1936 nach dem Tode von Pfr. Kaletta/Jellowa an Pfarradministrator Pfarrer Pillawa von Bierdzan. Protokóły, inwentarz, fundacje i kapitalia.
- 4) 1936. Inventarium der kat. Pfarr-Filialkirche ad St. Matthaeum in Kobylno, Parochie Jellowa.
- 5) 1937. Uebergabe der Pfarrei an den neuernannten Pfarrer Sigulla aus Gnadenkirch.

Krasiejów

AAW —

OA — Krascheow (Schönhorst)

- 1) 1617. XII. 2. Einladung des Forstmeisters Franz von Bafor in Krascheow zur Taufe seines Söhnchens in der dortigen Kirche.
- 2) 1936. Verzeichnis des Archivbestandes.
- 3) 1925. II b 147, II b 159.
P. K o p k a, *Die Ortsnamen des Kreises Oppeln im Wandel der Jahrhunderte*, „Oppelner Heimatblatt“ 1925, Nr. 6.

Apar — Krasiejów

- 1) 1868—1964. Spis neokomunikantów.
- 2) 1928—1939. Vermeldebuch.
- 3) 1925. Kronik der Pfarrei, ks. prob. Skrzypiec.

AAW —

Leśnica

OA Leschnitz (Bergstadt)

- 1) 1597—1599. Testament des Pfarrers Cervus (Aus dem Polnischen ins Deutsche übersetzt) mit zwei Aktenstücken über den Nachlass.
- 2) 1763—1765. 7 Aktenstücke mit Beschwerden der Choralisten und anderer Kirchendiener.
- 3) 1764. Stiftung Gortzki für die Kirchendiener.
- 4) 1768. Ernennung des Schulrektors betr. Pfarradministrator.
- 5) 1767. Pfarrer Heinrich von Smeskal und dessen schlechte Wirtschaft.
- 6) 1769. Acta administrationis sub administratore Bartholomaeo Naleppa.
- 7) 1779. Foundationen des ehemaligen Leschnitzer Pfarrers Christoph Alois Miklis und Streitigkeiten zwischen dem Pfarrer von Reinhoben und dem Oppelner Kollegiatstift. Ein Teil der Stiftungssumme war für Leschnitzer Pfarrer und Kirchenbediente, ein zweiter Teil für das Oppelner Stift und ein dritten Teil für Studenten aus Leschnitz, die humaniora studieren, bestimmt.
- 8) 1791. Mess-Stiftung des Grafen von Gaschin für die von ihm erbaute Totenkapelle bei St. Anna in der Pfarrei Leschnitz. Die Stiftung lautet zu Gunsten des Pfarrers von Jeschona und der Franziskaner. Protest des Leschnitzer Pfarrers gegen diese Bestimmungen.
- 9) 1653. Abschrift der Stiftungsurkunde Gortzky-Claramontanus.
- 10) 1909. Aus der Chronik von Leschnitz (Schlesische Zeitung).
- 11) 1934. Verzeichnis des Archivbestandes.
- 12) 1897. Betreffend Abholzung des Pfarrwaldes in Frassowa.
- 13) 1784—1789. Beschwerde des Erzpriesters Ludwig Franz Mentz in Leschnitz wegen zu hoher Sporteln.
- 14) 1770. Forderung der Erben Mentel.
- 15) 1765. Betr. Nachlass Michalski.
- 16) 1849. Wahrnehmung der Kirchen, und Pfarrechte cfr. OA Neisse 2 g.
- 17) 1742. Ms II b 105. Urbarium parochiae Lesnicensis, in quo omnes et singuli proventus ecclesiae parochialis Lesnicensis, capellae Josephianae, capellae Slewicianae, ecclesiae Matris Dei, loci parochi, Scholae, hospitalis, sacristiae seu campanatoris, calcantistae etc persolvantur.

Apar — Leśnica

- 1) 1808. Liber baptizatorum.
- 2) 1809. Liber matrimoniorum.
- 3) 1834. Liber defunctorum.
- 4) 1894. Verzeichnis der Firmlinge (Bierzmowania)
- 5) 1886. Protokoll-Buch für die katholische Kirche in Leschnitz.
- 6) 1903. Liber I communionis (Księga neokomunikantów).
- 7) — .Znajdują się jeszcze akta nie uporządkowane.
- 8) 1763. Kommunikanten — Register der Kirche in Leschnitz znajduje się w archiwum parafialnym w Strzelcach Op.

Bibliogr.: W. Schulte, *Kleine Beiträge zur Geschichte Oberschlesiens*, „Oberschlesische Heimat“, 4/1908, 183-215, tu m. i. Leśnica.

Łącznik

AAW —

OA Lonschnik Wiesengrund)

- 1) 1778—1779. Akten betr. die Summe von 44 Reichstalern 28 Silbergroschen

9 Denare, die in dem Konkurs Weidinger restieren und der Kirche in Lonschnik von dem Oberglogauer Dechanten Anton Borek zu refundieren sind.

- 2) 1781. Reparaturen an den Pfarrgebäuden.
- 3) 1632—1744. Einkünfte des Pfarrers in Lonschnik (lateinisch und polnisch), 3 tomy.
- 4) 1900. Brief des Pfarrers Friedrich von Woyski.
1912. Nachruf auf den verstorbenen Pfarrer Fr. von Woyski (Neustädter Zeitung).
- 5) 1860—1866. Schulakten von Moschen.
- 6) 1940. Betr. Patronat über Wiesegrund.
- 7) 1871. Bewerbung um die Pfarrei.
- 8) 1882. Foundationen.

Apar — Łącznik

- 1) 1866. Acta betr. die Kapelle in Mokrau vol. I.
- 2) 1632. Liber Proventuum.
1635—1825. Liber Proventuum.
1723. Liber Proventuum Par. Łącznicensis.
1792. Proventenbuch.
- 3) 1929 (?). *Geschichte der Pfarrei Lonschnik* v. Walter Schwedowitz, maszynopis.

Mechnica

AAW —

OA Mechnitz

- 1) 1784. Akten betr. Ansprüche des Mechnitzer Pfarrers Franz Schiga an den Erzpriester Carl Christoph Zanner zu Tost.
- 2) 1851. Patronatsverhältnisse.
- 3) 1856. Betr. Einweihung des Kreuzweges.
- 4) 1703. IIC 1 b Neubesetzung der Pfarrei.

Apar — Mechnica

Prawie wszystkie akta i księgi uległy zniszczeniu w czasie działań wojennych. Pozostały księgi metrykalne:

Liber bapt. 5 tomów — 1790—1823, 1830—1860, 1861—1913, 1913—1945, 1946 dalej.

Liber cop. 4 tomy — 1790—1792, 1883—1928, 1928—1948, 1949 dalej.

Liber def. 4 tomy — 1790—1848, 1849—1894, 1895—1945, 1945 dalej.

Pawłów

AAW — vacat

Apar — Pawłów

- 1) 1714—1872. Liber bapt., copul., def. razem w jednym tomie, ciąg dalszy w dalszych tomach.
- 2) 1898. Protokollbuch der Gemeindevertretung.
- 3) 1801. Verzeichnis der Foundationen und Korrespondenz mit der Bischöflichen Kurie in Breslau.
- 4) 1896. Firmung/Bierzmozowania.
- 5) 1904—1947. Kirchenvorstandsprotokolle (Protokóły Rady Parafialnej).
- 6) 1904. Kassenbuch (Księga Kasy Kościelnej od roku 1904).
- 7) 1900. Nowsze akta. Korespondencja parafii.
- 8) 1947. Kronika parafii Pawłów (powojenna).
- 9) 1947. Krótki rys historii parafii w czasach od założenia.

Popielów

AAW —

OA Poppelau

- 1) 1846. Gesuch um Errichtung der Pfarrei Poppelau.
- 2) XIX w. Gesuch um Kaplanstelle.
- 3) 1861—1864. Betr. Anstellung eines katholischen Lehrers an der Ackerbau-schule.
- 4) 1756—1758. Gesuch der Gemeinde um Vermehrung des Gottesdienstes.
- 5) 1795. Gesuch der Gemeinde um Anstellung eines eigenen Geistlichen.
- 6) 1885. IV p 16 Poppelau, B IV 113. K. Nerlich, *Chronik von Poppelau*, Popielów 1885.

Apar — Popielów

Materiał archiwalny w czasie działań wojennych (1945) spalił się.

Prężyna Wielka

AAW —

OA Gross Pramsen

- 1) 1774. Akten betr. das Kirchengaerar, dessen Ausleihung, Berechnung etc.
- 2) 1935. Geschichte des Kirchhaus in Zeiselwitz bei Gross-Pramsen, „Neu-städter Zeitung“.
- 3) — Betr. Patronat über die Kirche.
- 4) 1933. B IV 84, IV g 17 Gross Pramsen.
W. Schwedowitz, *Geschichte der Pfarrei Gross-Pramsen 1233—1933*, Prudnik 1933.

Apar — Prężyna Wielka

- 1) 1712—1739. Erlasse.
- 2) 1740. Missalia-Buch.
- 3) 1763—1818. Circulare.
- 4) 1772. Kauf-Tausch- und Pachtverträge.
- 5) 1775. Ankauf von Wertpapieren.
- 6) 1777—1910. Fundationsurkunden.
- 7) 1826. Die Errichtung der Fundationen.
- 8) 1911 nadal. Fundationsurkunden.
- 9) 1792. Liber Parochiae Mega Pramsnensis-Martinus Schneider.
- 10) 1794. Die Anstellung des Pfarrers einschliesslich Traditionsverhandlungen.
- 11) 1840. Currendenbuch.
- 12) 1836. Kirchkasse.
- 13) 1836—1936. Kirchensitationen t. I, II, III.
- 14) 1810—1899. Bau und Unterhaltung der Pfarrgebäude.
- 15) 1825—1889. Bau und Unterhaltung der kath. Kirche in Gr. Pramsen.
- 16) 1893. Bau und Reparaturen der kath. Kirche in Gr. Pramsen.
- 17) 1901. Bau und Reparaturen der Pfarrei.
- 18) 1889—1892. Bau und unterhaltung der kath. Kirche und Pfarrei in Gr. Pramsen.
- 19) 1852—1870. Ackerseparation in Gr. Pramsen.
- 20) 1831. Das Einkommen der Pfarrei u. dessen Besteuerung.
- 21) 1808—1894. Reallasten und Dezemablösungsrezesse.
- 22) 1830. Wegestreitsachen.
- 23) 1839. Gerechtigkeiten kirchlicher Institute.
- 24) 1830—1910. Inventarienverzeichnisse.
- 25) 1842. Die Veränderungen der verpfändeten Grundstücke.
- 26) 1853. Zirkulare der geistlichen Behörde.
- 27) 1843. Kapelle in Kl. Pramsen.
- 28) —. Schule Gross Pramsen. Trennung von Schul- und Kirchenamt.
- 29) 1838—1910. Das Einkommen der Küsterei.
- 30) 1888—1903. Die Anstellung des Organisten und Küsters.
- 31) 1846—1907. Bau und Unterhaltung des Schul- und Küsterhauses in Gr. Pramsen.
- 32) 1801—1901. Akten über die Schule in Gr. Pramsen.
- 33) 1901. Die Schule in Gross Pramsen.
- 34) 1907. Küsterschule in Gross Pramsen.
- 35) 1901. Die Schule in Kl. Pramsen.
- 36) 1855. Beaufsichtigung der Schulen und des Religionsunterrichts in denselben.
- 37) 1862. Bau u. Unterhaltung des Schulhauses in Kl. Pramsen.
- 38) 1866. Bau u. Unterhaltung des Schulhauses in Zeiselwitz.
- 39) 1901. Die Schule in Zeiselwitz.
- 40) 1897. Die Anlegung der Grundbuchblätter.
- 41) 1895. Reallasten und Dezemablösungsrezesse.
- 42) 1837—1910. Die Beaufsichtigung der Mündel und Vormünder.
- 43) 1809. Die Versicherung gegen Feuergefahr u. Einbruch.
- 44) 1801—1910. Hirtenbriefe.
- 45) 1847. Zirkulare der weltlichen Behörden.
- 46) 1901. Firmlinge.

- 47) — . Kirchliche Statistik.
- 48) 1881. Einladungen zu den Sitzungen des Kirchenvorstandes.
- 49) 1838—1930. Wahl der kirchlichen Körperschaften.
- 50) 1911. Streit der Stadt Neustadt als Besitzer des Dom. Zeiselwitz wider den kath. Kirchenvorstand in Gr. Pramsen.
- 51) 1836. Die Unterhaltung der Orgel.
- 52) 1839—1903. Kirchhofs- und Leichenhallen Angelegenheiten.
- 53) 1820. Die Unterhaltung der Glocken.
- 54) 1889. Die Unterhaltung der Turmuhr.
- 55) 1889. Die Anstellung des Totengräbers.
- 56) 1889. Die Sitzplätze in der Kirche.
- 57) 1862. Bruderschaften.
- 58) 1801. Miscellanea.
- 59) 1838. Strafverfahren gegen Privatpersonen.
- 60) 1837. Beschwerden wegen Zahlung von Stolgebühren.
- 61) 1814. Ehescheidungen.
- 62) 1847—1910. Dispensationen in Ehesachen.
- 63) 1815—1875. Heiratskonsense.
- 64) 1855—1910. Beaufsichtigung der entlassenen Strafgefangenen und Fürsorgezöglinge.

W archiwum znajdują się jeszcze księgi metrykalne: Liber bapt. 9 tomów (1740—1949). Liber cop. 4 tomy (1760—1945). Liber def. 5 tomów (1801—1945).

Prószków

AAW —

OA Proskau

- 1) 1600, 1733, 1783. 3 Investituren und 2 Praesentationen auf Pfarrei Proskau. 1623. Bittgesuch des herrschaftlichen Kellners.
- 2) 1791. Differenzen zwischen dem Erzpriester Mathias Badura und dem Königlichen Pächter Amtsrat Leopold puncto der Hütung der herrschaftlichen Schafe auf den Pfarrfeldern.
- 3) 1791. Betr. Eingriffe des Königlichen Forstamts in den Pfarrwald zu Proskau.
- 4) 1792. Betr. das Salarium des Kaplans und die Foundationen.
- 5) 1818. Betr. Beschwerden der Pfarrer zu Proskau, Chrzumczütz und Gross Schimnitz wegen Beschränkung in ihrer Berechtigung zu freiem Brenn- und Schierholz in den Proskauer Forsten und die Ablösung desselben in bestimmte Zahl Klafterholz.
- 6) 1795—1798. Prozessache des Proskauer Pfarrers und Erzpriesters Badura. Verurteilung, Amtsentsetzung und ein Jahr Festung.
- 7) 1791. Urkunde über die „Freytägige Foundation“.
- 8) 1937. Verzeichnis der Kirchenbücher.
- 9) 1868—1871. Anstellung der Lehrer Wilczek und Knappe.
- 10) 1769. Nachlass des Pfarrers Niepalla.
- 11) 1792. Beitrag zur Instandsetzung des Kuhstalles bei der Schule.
- 12) 1777. Specificatio peculii ecclesiae in Proskau.
- 13) 1853. Bewerbung um die Pfarrei Proskau.
- 14) 1703. II C 1 a. Beschwerde gegen den Grafen von Proskau.

Apar — Prószków

Księgi metrykalne od r. 1804 wzgl. 1815.

Parafia posiada tylko najnowsze akta i spisy.

1) 1932. Kronika przedwojenna z r. 1932.

2) — Historia (ogólnikowa) kościoła św. Jerzego w Prószkowie, obejmuje materiał od powstania parafii w XIII w.

Bibliogr.: H. Settegast, *Der Betrieb der Landwirtschaft in Proskau u. die höhere landwirtsch. Lehranstalt*, Wrocław 1847.

J. Chrzaszcz, *Die landwirtschaftliche Akademie in Proskau*, „Oberschles. Heimat“, 14/1918, 59-71.

E. Hintze, *Die Proskauer Fayence — und Steingutfabrik*, „Jahrbuch des Schles. Museums“, 4/1907, 124-130.

Przechód

AAW —

OA Psychod (Waldfurt).

- 1) XIX w. Gesuch der Gemeinde, den Organisten an der Stelle zu lassen.
- 2) 1849. Trennung des Küsteramtes an der Begräbniskirche in Wiersbel von der Pfarrkirche in Psychod.
- 3) 1789. Differenzen zwischen der Gemeinde und dem Pfarrer Chrząszcz.
- 4) 1819. Beschwerden über den Schullehrer Emanuel Glombitza.

Apar — Przechód

- 1) 1706. Christophorus Scharlowsky, Urbarium seu Inventarium Fundorum.. Missalium, Decimarum et Proventuum Parochiae Przychodensis. Pierwsze zapisy z r. 1597 są częściowo w języku polskim.
- 2) 1800. Urbarium II, Thomas Chrząszcz.
- 3) 1712. Inventarium Superdectilis Sacrae et rerum ad Ecclesiam S. Joannis-Baptistae Przychodensem Spectantium confectum.
- 4) 1724. Ausgaberegister der Pfarrkirchen zu Przychodt, in welchem alle Auslagen dehrer der Kirche benötigt geworden, aufgemerckt worden sein: (Andreas Anton Richter Erzpriester).
- 5) 1724. Empfang-Register der Pfarrkirche zu Przychod.
- 6) 1765—1823. Communicanten-Register der Kirche zu Przychod.
- 7) 1791. Abgaberegister mit Verzeichnis der Familien.
- 8) 1793. Verzeichnis der Foundationen.
- 9) 1791. Acta betr. den Pfarrbau zu Przychod.
- 10) 1816. Chronik.
- 11) 1818. Kurrendebuch. Zbiór kopii pism i zarządzeń.

Raclawice Śl.

AAW —

OA Deutsch Rasselwitz

- 1) 1763, 1777, 1781. Investituren für die Pfarrei.
- 2) 1776—1777. Beschwerde des Pfarrers Anton Haucke gegen den admittierten Weltpriester Andreas Rosenberger und dessen Verantwortungen.
- 3) 1779—1780. Betr. Kirchenrechnungen und die Prätension des Schulmeisters-Philipp Schenck zu Kujau.
- 4) 1781. Akten über den wieder in die Diözese aufgenommenen P. Johannes Heissig.
- 5) 1783—1784. Akten betr. den profugus ex capellania Teuto-Rasslowicensi., Leopold Lechner.
- 6) 1810. Bemühungen des Kaplans Kliche an St. Nicolai in Breslau um die Pfarrei, seine Differenzen mit dem Generalvikariat und der preussischen Regierung, die ihn zunächst sehr protegierte.
- 7) 1781. Preussische Regierung präsentiert den Franz Willmann auf die Pfarrei.
- 8) 1927—1935. Zwei briefliche Mitteilungen über das Gnadenbild in Deutsch-Rasselwitz.
1923. Zeitungsartikel — Deutsch-Rasselwitz als Wallfahrtsort.
1936. Biographisches von Erzpriester Josef Schubert.
- 9) — A. Nowak, Gutachten über das Patronat.
- 10) 1861. Beschwerde über Pfarrer Spoettel.
- 11) 1861. Religiöse Schwärmer in Deutsch-Rasselwitz.
- 12) 1862. Bewerbung um die Pfarrei.
- 13) — Verzeichnis des Archivbestandes.

Apar — Raclawice Śl.

- 1) 1629. Sammlung... alter Königl. und Bischöfl." Berordnungen, Liber III.
- 2) 1763. Liber currendorum.
- 3) 1788. Currendenbuch.
- 4) 1829. Fundations-Notata der Pfarrei Dtsch. Rasselwitz.
- 5) 1852. Sammlung von Abschriften aller Urkunden und Notitzen über die bei der Kirche zu Dtsch. Rasselwitz errichteten Foundationen. Zalozył dziekan Spöttel z Raclawic Śl.
- 6) 1859. Kirchen-Rechnung von Jahre 1859.
- 7) 1866. Fundations-Rechnung.

- 8) 1878. Kurrendenbuch der Schule.
- 9) 1940. Chronik von Deutsch — Rasselwitz, rękopis ks. dziekana i proboszcza J. Schuberta.

Racławiczki

AAW —

OA Rasselwitz (Rosstal)

- 1) 1740. Investitura super parochia in Polono — Raslowitz pro Joanne Neumann nach dem Tode des Pfarrers Johannes Baranek.
- 2) 1785. Präsentation des Pfarrers Jakob Geyer auf die Pfarrei.

Apar — Racławiczki

- 1) 1849. Opus scribendi hanc chronicam parochiae Polono Rasselwitzensis incipio die 29 Octobris A.
1849 — tertio vitae parochialis meae hocce loco. Matthaeus Aloisius Patrzek parochus. Tom I. Bez zapisek w latach 1910—1926, ale szkic brakujących lat. Od r. 1958 tom II.
- 2) 1885. III. Orden, Herz-Jesu und Rosenkranzbruderschaft.
- 3) 1885. Coetus Presbyterorum Saecularium S. Pauli Ap, AD Sanctae Mariae de Pace Urbis.

Raszowa

AAW —

OA Raschau

- 1) 1739. Investitur für Johannes Heinrich von Schronsky nach dem Tode des Johann Wolny.
- 2) 1781—1789. Akten betr. die abgebrannte Kirche. Patrz też OA Dembio nr. 2.
- 3) 1863. Beschwerden gegen den Schullehrer.
- 4) 1936. Archivverzeichnis.
- 5) 1786. Beschwerde des Kaplans Karl Borelli in Raschau.
- 6) 1855. Amtsführung des Pfarrers Kubis.

Apar — Raszowa

W czasie pożaru plebanii w r. 1945 spaliły się wszystkie księgi i dokumenty.

Bibliogr.: K. Wątróbka, jak pod Dębic.

Rosmierz

AAW —

OA Rosmierz (Angerbach)

- 1) 1850. Wahrnehmung der Kirchen- und Pfarrechte bei der Pfarrei Rosmierz.
- 2) 1781—1785. Foundationen der Eva Bienekin und des Adam Jelen.
- 3) 1930. Geschichte der Gemeinde (Pfarrei) Rosmierz.
- 4) 1776. Akten betr. den Pfarrer Neuman.

Apar — Rosmierz

Kronika i częściowo też księgi i akta w czasie działań wojennych zginęły.

- 1) 1786 — Z brakami. Liber baptizatorum.
- 2) 1788 — Liber defunctorum.
- 3) 1883. Liber matrimoniorum.
- 4) 1934. Liber confirmatorum.
- 5) — Nowsze akta różnego rodzaju.

Siólkowice

AAW —

OA Alt-Schalkowitz (Alt-Schalkendorf)

- 1) 1936. Archivverzeichnis.
- 2) 1797. Streit des Schulhalters Anton Warkotsch und der Gemeinde Chroschütz und Poppelau.
- 3) 1793. Visitation der Pfarrei.
- 4) 1779. Vernehmung des Erzpriesters Kilian.
- 5) 1851. Wahrnehmung der Kirchen- und Pfarrechte.
- 6) — Archivbestand des Dekanats-Archivs.

- 7) 1745. II C 1 e. Neubesetzung der Pfarrei.
 8) 1793. I D 2 p L. Visitationsbericht des Dekanates Alt-Schalkowitz.
 9) 1852. II C 9 g 4. Verzeichnis der Foundationen im Dekanat Alt-Schalkowitz.
- Apar — Sioikowice
- 1) 1698. Wyświadczenie sołtyśa Marcina Macioła i Urzędu Szalkowskiego.
 2) 1720. Constitutio Parochiae Siolkowicensis.
 3) 1777. Liber Foundationum apud Ecclesiam Schalkowicensem et Filiales Poppeavivum, Chroścyc.
 4) 1801. Constitutiones Parochiae Schalkowicensis cum adjunctis filialibus Poppelau et Chroscytz, renovato anno 1801 sub Parocho Renner.
 5) 1839. Foundationen.
 6) 1893—1898. (Katasterauszüge) Wyciągi katastralne.

Solec

AAW —

OA Alt-Zülz

- 1) 1852. Bewerbung um die Pfarrei.
 2) 1902—1933. Beiträge zur Pfarrgeschichte.
 3) 1862—1867. Betr. Errichtung einer katholischen Schule in Zabnik.
 4) 1702—1754. Ms. II f 93. Kurrendenbuch der Pfarrei.

Apar — Solec

- 1) 1730, 1731, 1750, 1780, 1794. Die Beitragspflichtigkeit der Parochianen zu den Kirchen und Pfarrbauten.
 2) 1787. Die Regulierung der Wiedmuth Grenzen.
 3) 1827. Ehe-Dispensen.
 4) 1845. Abgaben, Regulierung, Pläne.
 5) 1872. Station der Barmherzigen Schwestern zu Polnisch — Probnitz.
 6) 1875. Verwaltung, Streitsache ... über Schul- und Küsterhaus.
 7) 1887. Verwaltung, Streitsache über die Zahlungen.

Bibliogr.: A. L e r c h e, *Die territoriale Entwicklung d. Schles. Johanniter-Kommenden Gr. Tinz, Beilau, Lossen und Alt Zülz bis zum Jahre 1333*, Wrocław 1912, kap. 3, I.

Śmicz

AAW —

OA Schmitsch (Lörstal)

- 1) 1624—1625. 6 Aktenstücke betr. den Pfarrer Gregor Hilnerus, die an seinen Vorgänger zu zahlende Pension, Klage gegen Zülzer Pfarrer wegen unberechtigter Beerdigung eines Parochianen.
 2) 1782. 4 Aktenstücke betr. Jagdrecht und ein der Pfarrkirche gehöriges Häusel.
 3) 1787. 1 Aktenstück betr. Klage wegen eines vom Vorwerk Kohlsdorf verweigerten Dezems.
 4) 1868. 4 Zeichnungen betr. Pfarrkirche.
 5) 1854. Gesuche um Pfarrei in Schmitsch von Gitzler und Reimann.
 6) 1878. Lateinisches Gedicht zum 50-jährigen Priesterjubiläum des Pfarrers Gitzler.
 7) 1927. Bericht über Patronat und Baulast.
 8) 1931. Todesanzeige für Prälat Jaschik.

Apar — Śmicz

- 1) 1704. Liber Proventuum do r. 1704.
 2) 1750—1837. Rechnung der Kirche in Schmitsch über Einnahme, Ausgabe, Bestand.
 3) 1819—1848. Currenden-Buch.
 4) 1794—1874. Einnahmen bei der Kirche zu Schmitz, 3 t.
 5) 1830. Aufträge in verschiedenen Angelegenheiten.
 6) 1837. Acta Schule und Küster — 1837.
 7) 1820. Acta betr. die Errichtung neuer Foundationen bei der Kirche zu Schmitz, vol. I.
 8) 1901. Condignatio Foundationum.
 9) 1908. Vermeldebuch.

Stare Budkowice

AAW —

OA Alt-Budkowitz (Alt-Baudendorf)

- 1) 1846—1875. Betr. Errichtung einer katholischen Schule in Georgenwerk.
- 2) 1802—1814. Betr. Besetzung der Schule in Podewils mit einem katholischen Lehrer.
- 3) 1790—1801. Anstellung eines Lokalgeistlichen.

Apar — Stare Budkowice

- 1) 1840—1876. Geburstliste zur Militär-Stammrolle des Dorfes Alt Budkowitz.
- 2) 1790—1822. Acta betr. Kaplananstellung.
- 3) 1838—1920. Personalia Budkowitz.
- 4) 1838—1922. Traditionen von Budkowitz.
- 5) 1857—1934. Acta betr. Foundationen in Budkowitz.
- 6) 1860—1935. Acta betr. Kirchenvisitationen in Budkowitz.
- 7) 1874—1944. Sporządzone odpisy spalonych w czasie działań wojennych w styczniu r. 1945 ksiąg metrykalnych.

Szczedrzyk

AAW —

OA Szczedrzyk (Hitlersee)

- 1) 1776—1777. Akten betr. Ansprüche des Zimmermeisters zu Dembie Joseph Kihl an die Kirche zu Szczedrzyk wegen Kirchbaues.
- 2) 1779. Betr. den Pfarrer Mathias Badura puncto der deutschen Predigten für die Eisenhüttenarbeiter zu Zedlitz und Malapane.
- 3) 1786. Akten betr. Übergabe der Pfarrei von Pfarrer Badura an den Pfarrer Pampuch.
1787. Betr. Kirchenrechnung für Tarnau.
Ks. Badura jako dziekan dekanatu zaniechał swego czasu przekazać rachunkowość do parafii Tarnów Op.
- 4) 1787—1788. Betr. die Excessus des Kaplans Joseph Pieche in Szczedrzyk und Wiederanstellung in Eckersdorf.
- 5) 1787. Acta denuntiationis gegen den gewesenen Pfarrer in Szczedrzyk, dann zu Proskau, Mathias Badura wegen angeblicher Persuasion des Gregor Thomalla ad pia legata.
- 6) 1778. Akten betr. des Einsiedlers zu Gross-Stanisch Onuphrius Kollibey gegen den Pfarrer zu Szczedrzyk Mathias Badura ex capite assertae spoliationis. Verbot der Kollekte.
- 7) 1768—1769. Nachlasssache des Pfarrers Folte zu Szczedrzyk.
- 8) 1775. Forderung an den Nachlass des Pfarrers Maschkowitz in Szczedrzyk.

Apar — Szczedrzyk

- 1) 1765—1781. Currenden.
- 2) 1777—1852. Currenden Copien, 4 t.
- 3) 1781—1906. Anstellung der Kapläne.
- 4) 1786—1915. Pfarrwiedmuth und deren Verpachtung.
- 5) 1798—1856. Lokalie Gross Stanisch, 2 t.
- 6) 1839—1905. Bauten an der Kirche, 2 t.
- 7) 1855—1933. Anstellung des Pfarrers und Uebergabe der Parochie an denselben, 2 t.
- 8) 1835—1918. Bauten an der Pfarrei, 3 t.
- 9) 1876—1914. Bildung der kirchlichen Vermögens- Verwaltungs- Organe.
- 10) 1836—1898. Erzpriesterl. Visitations Verhandlungen.
- 11) 1869—1910. Notate zu den Visitationsverhandlungen.
- 12) — . Bauten am Schul- und Küsterhause.
- 13) 1897—1914. Die Schule in Szczedrzyk.
- 14) 1896—1916. Beaufsichtigung der Vormünder u. Mündel.
- 15) 1885—1915. Fürsorge für entlassene Strafgefangene.
- 16) 1887—1917. Ernennug des Pfarrers zum Ortsschulinspektor.
- 17) 1894—1898. Anlegung des neuen Kirchhofes.
- 18) 1849—1915. Kirchenacker und Ackerzins.
- 19) 1836—1859. Kollende und Tischgroschen.
- 20) — . Holzberechtigung und deren Ablösung.
- 21) 1847—1869. Ablösung der Waldstreu-Berechtigung.

- 22) 1851—1859. Messalien.
- 23) 1836—1913. Ausleihung u. Rückzahlung von Capitalien.
- 24) 1846—1913. Errichtung neuer Foundationen.
- 25) 1824—1828. Hutungsaufhebung und Ackerseparation.
- 26) 1860—1889. Extracte aus den Regulierungs und Vertheilungs Plänen.
- 27) 1850—1872. Decembrlöschung, 2 t.
- 28) 1872. Rezesse über die Zehntablösung.
- 29) 1847—1907. Hirtenbriefe.
- 30) 1836—1856. Aufnahme in die kath. Kirche.
- 31) 1841—1910. Ehesachen.
- 32) 1848—1922. Facultäten.
- 33) 1852—1923. Ehe-Dispensen.
- 34) 1868—1918. Beicht- und Communion Schüler.
- 35) 1867—1898. Berichtigung der Kirchenbücher.
- 36) 1836—1888. Circulare der Königl. Regierung.
- 37) 1860—1916. Circulare der geistl. Behörde.
- 38) 1853—1916. Vaterschaftseklärungen.
- 39) 1835—1920. Die Revenüen des Pfarrers.
- 40) 1840—1917. Miscellanea.
- 41) 1899—1917. Die erzpriesterl. Visitationen.
- 42) 1834—1918. Voranschläge zur Kirchkasse.
- 43) 1813—1932. Die Kirchlichen Rechnungen, 9 t.
- 44) 1807—1920. Revision des Rechnungswerks.
- 45) 1838—1854. Die Filiale Krascheow.
- 46) 1847—1865. Die Golomb'sche Stiftungssache.
- 47) 1869—1909. Umpfarrung von Chobio, Schodonia, Niwa-Hüttendorf.
- 48) —1910. Die Orgel.
- 49) 1907—1910. Umwährung des alten Kirchhofes.
- 50) 1869—1933. Kircheninventarien, 2 t.
- 51) 1878. Bruderschaften und Vereine.
- 52) 1891—1914. Circulare in Schulsachen.

Księgi metrykalne:

Liber bap. 12 tomów (1765—1967). Liber cop. 5 tomów (1766—1944). Liber def. 7 tomów (1763—1925 i nadal).

Kronika parafialno-szkolna zaginęła w r. 1945.

Strzelce Opolskie

AAW —

OA Gross-Strehlitz

- 1) 1720—1786. Aktenstücke betr. Pfarrei (Foundationen, Investitur, Zinsen) und Hospital betr. Willen des Stifters, Zustand des Hospitals.
- 2) 1766. Acta commissionis zwischen den Erben von Strachwitz und Thluck'schen Erben in puncto der Baumaterialien und anderer Reste.
- 3) 1767—1768. Betr. Schulhaus zu Gross-Strehlitz.
- 4) 1770—1771. Acta administrationis parochiae Mega-Strehlicensis.
- 5) 1770—1784. Akten betr. Ansprüche der frommen Stiftungen zu Gross-Strehlitz an die Nachlassmasse des Gross Strehlitzer Erzpriester Adam Baron von Larisch.
- 6) 1774. Betr. den Schullehrer zu Gross-Strehlitz.
- 7) 1776. Betr. die angefochtenen Pfarrechte.
- 8) 1784—1785. Betr. die von den Kirchen- und Schulbedienten zu Gross-Strehlitz prätendierte Darreichung ihres Deputats in natura von dem dortigen Magistrat.
- 9) 1787. Denunzation des Administrations-Kaplans Martin Kupillas zu Gross-Strehlitz bei der Königlichen Oberamtsregierung zu Brieg in causa der Konvertitin Maria Elisabeth Powalin geborenen Bernhartin.
- 10) 1791. Akten des Kaplans Martin Kupillas.
- 11) 1876. Akten aus der Kulturkampfszeit. Briefe des Kaplans Dr Paul Gierich (P. Rochus O.F.M.). Akten der Regierung zu Oppeln und des Oberpräsidiums (Gerichtsurteil). Akten betr. Gross-Strehlitz und das dazugehörige Archipresbyterat — II C 8 Ki-pi, weitere Akten betr. Archipresbyterat.
- 12) 1876—1877. Akten aus dem Kulturkampf. Prozess gegen die Kaßlän Schink und Dr Gierich, mit Briefen.

- 13) 1920. Gedicht zum silbernen Priesterjubiläum des Anstaltsseelsorgers Pfarrer Hruby.
- 14a) 1872. Betr. Erweiterungsbau der katholischen Pfarrkirche.
- 14b) Aus dem Kulturkampf, 2 Stücke.
- 15) 1760. Betr. Neubau des Hospitals.
- 16) 1753—1759. Rechnungslegung des Gross-Strehlitzer Hospitals.
- 17) 1755—1765. Einnahmen und Ausgaben der Pfarrkirche St. Laurentius und der Pfarrei.
- 18) 1766. Betr. Abnahme und Justifikation der von Strachwitz Gross-Strehlitzer Executorie — Rechnungen.
- 19) 1641—1647. Betr. Ausgaben für die Erbauung des Glockenturmes bei der Kirche S. Laurentii. Odpis
- 20) 1931. Betr. Gedenkfeier der 10. Wiederkehr des Abstimmungstages für O.S. (Artykuł z „Gross-Strehlitzer Zeitung“).
- 21) 1925—1939. „Aus dem Chelmer Land“, rocz. 1-8.
- 22) 1773. Nachlass des P. Franz Petruska.
- 23) 1797. Streit zwischen Erzpriester Badiera in Gross-Strehlitz und Pfarrer Heyny in Slawentzütz.
- 24) 1718—1774. Ms II f 58. Kurrendenbuch der Pfarrei Gross-Strehlitz.
- 25) 1728. Ms II b 112 a. Matrica seu liber archivalis omnium parochiarum archipresbyteratus Mega Strelicensis.
- 26) 1762. Ms V a 14. Kurrendenbuch der Pfarrei Gr. Strehlitz.
- 27) 1799—1847. Kurrendenbuch. Ms V a 15—15.
- 28) bez r. Ms V a 16. Jahreslisten aus den Kirchenmatrikeln.
- 29) 1762—1799. Ms V a 17. Verzeichnis der Foundationen.
- 30) bez r. Ms V a 18. Liber proventuum.
- 31) 1764—1773. Ms V a 198. Kommunikantenbuch der Pfarrei Gross-Strehlitz, nast. t. 199/200 za lata 1774/94.
- 32) 1781—1820. I D 2 o oraz I D 2 g 3 16. Visitationsberichte des Dekanates Gross-Strehlitz.
- 33) 1852. II C 9 m 2. Verzeichnis der Foundationen im Dekanat Gr. Strehlitz.

Apar — Strzelce Opolskie

- 1) 1802—1809. Betreffend diejenigen Militair Personen, welche keine eigenen Feld-Prediger haben.
 - 2) 1765—1967. Liber baptizatorum.
 - 3) 1765—1967. Liber copulatorum.
 - 4) 1765—1779. Liber defunctorum.
 - 5) XVIII i XIX w. Liber Proventuum.
- Tam również znajdują się jeszcze akta nie zidentyfikowane i nie zinwentaryzowane.
- 6) 1876. Protokollbuch der Gemeindevertretung der katholischen Pfarrgemeinde Gross-Strehlitz.
 - 7) 1888—1934. Protokoll-Buch für den katholischen Kirchen-Vorstand Gross-Strehlitz.
 - 8) 1917—1934. Verzeichnis der Firmlinge (Księga bierzmowanych).
 - 9) 1923. Verzeichnis der Foundationen.
 - 10) 1931. Erstkommunikantenverzeichnis (Księga neokomunikantów).
 - 11) 1935— . Kassenbuch der Rosenkranzbruderschaft itd.
 - 12) 1960. Historia Kościoła św. Barbary w Strzelcach Op., opracow. przez p. Ulanieckiego w Strzelcach Op. w latach 1955—1960.

Bibliogr.: A. Nowak, *Die St. Barbarakirche in Gross-Strehlitz*, „Oberschlesische Heimat“, 11 (1905), 161/65.

A. Nowak, *Geschichte der Pfarrei Gross-Strehlitz in Oberschlesien*, Strzelce Op. 1924. (AAW-IV g 18). E. Krawczyński, *Das Wesen der ober-schl. Mediatstädte. Erläutert am Beispiel von Gross-Strehlitz*, Katowice 1912, „Oberschlesier“, 11/1912, 464/74. G. Eberlein, *Aus der Vergangenheit von Gross-Strehlitz*, Strzelce Op. 1906 (32 str.). E. Krawczyński, *Gross-Strehlitz vor 100 Jahren. Aus der ungedruckten Chronik von J. J. Reichel*, „Oberschlesische Heimat“, 9/1911, 585/94. *Die Leidensgeschichte der röm.-kath. Pfarrei Gross-Strehlitz O/S im Jahre 1876*, Gliwice 1876 (50 s.). B. Larisch, *Die Gründung und die bisherige Entwicklung des Kgl. Gymnasiums zu Gross-Strehlitz*, Strzelce Op. 1894.

Strzeleczki

AAW —

OA Klein Strehlitz

- 1) 1919. Zeitungsausschnitt betr. Geistlichen Rat Johannes Drost.
- 2) 1938. Verzeichnis des Archivbestandes.
- 3) 1836. Bewerbung des Schulamtsadjuvanten Franz Neumann.
- 4) 1854. I D 2 g³. Visitationsberichte über das Dekanat Klein-Strehlitz.
- 5) 1852. II C 9 u 2. Verzeichnis der Fundationen im Dekanat Klein-Strehlitz.

Apar — Strzeleczki

- 1) 1730. Jura et Proventus. Ecclesia et Parochia Minor-Strelicensis.
- 2) bez r. Notitzen betr. die hiesige Kirche, Pfarrei und Schule.

Tarnów Opolski

AAW —

OA Tarnau O/S.

- 1) 1620—1710. 8 Aktenstücke betr. verschiedene Geldangelegenheiten.
- 2) 1785. Betr. Einforderung eines geliehenen Kapitals für die Kirche.
- 3) 1792. Betr. den Pfarradministrator Gregor Niedzielsky ex ordine S. Basilii, conventus Leopoldensis in Galicia, saecularizatum.
- 4) 1798. Betr. deutsche Predigt in Schulenburg.
- 5) 1786. Sicherstellung eines Fundationskapitals in Tarnau. Kassearevision.
- 6) 1788. Auseinandersetzung zwischen dem Nachlass des verstorbenen Pfarrers Kopczik und dem Administrator Niedzielsky.
- 7) 1794. Verwendung eines Fundationskapitals durch Administrator Niedzielsky.
- 8) 1794. Auseinandersetzung zwischen dem Pfarrer Wosnitzka in Tarnau und Administrator Niedzielsky.

Apar — Tarnów Op.

- 1) 1721. Liber Proventuum Parochiae Tarnoviensis. Na końcu: Series D. D. Parochorum Tarnoviensium prout resciri potuit 165?.
- 2) 1728. Proventus Ecclesiae Tarnoviensis.
- 3) 1751. Currenden Buch.
- 4) 1777. Kirchenrechnung der Tarnauer Pfarrkirche.
- 5) 1785. Kontrybutionen.
- 6) 1861—1897. Vermeldungsbuch. W języku polskim.
- 7) 1884. Liber confraternitatis SS. Cordis Domini Nostri Jesu Christi.
- 8) 1925. Hollmann, *Ausgrabung eines vorgeschichtlichen Gräberfeldes in Tarnau*, „Oppelner Heimatkalender“, 1925.
- 9) 1937. „Oppelner Heimatkalender“, 1937, 67; Kossorowitz.
- 10) 1935. „Oppelner Heimatkalender“ 1935, 72: Das deutsche Tarnau 1293.

Zalesie

AAW —

OA Salesche (Gross-Walden)

- 1) 1784. Betr. Königliche Bestätigung und Ernennung des bisherigen Gross-Kottorzer Pfarrers Carl Padiera zum Pfarrer von Salesche.
- 2) 1856. Bewerbung um die Pfarrei.
- 3) 1936. Archivverzeichnis.
- 4) 1797. Verkauf eines Gartens unter kirchlicher Jurisdiktion in Salesche.
- 5) 1819. Acta betr. Verwandlung des Gutes Salesche und Schlawentschütz.
- 6) 1746. II C 1 e. Neubesetzung der Pfarrei.

Apar — Zalesie

- 1) 1725. Liber baptisatorum.
- 2) 1725— Liber copulatorum.
- 3) 1765— Liber defunctorum.
- 4) 1857— Liber I communionis.
- 5) 1865— Liber confirmatorum.
- 6) 1876. Protokoll-Buch des Kirchenvorstandes der katholischen Pfarrei Salesche.
- 7) 1870. Kassenbuch der Rosenkranzbruderschaft.

- 8) 1911. Verzeichnis der Foundationen.
- 9) 1931. Verzeichnis der Foundationen.

Bibliogr.: H. Szymański, *Geschichte der Pfarrei Salesche O/S.*, Wrocław 1918. (AAW — IV s 4). E. Tischbierek, *Flurnamen aus der Gemarkung Salesche im Kr. Gross-Strehlitz*, „Oberschlesische Heimat“, 6/1910, 106-114.

Zielina — Kujawy

AAW —

OA Kujau

- 1) 1776—1781. 9 Aktenstücke betr. 2 Investituren auf Kujau. 1 Aktenstück betr. einer Kreuzwegfundation i. J. 1782.
- 2) 1850. Akten betr. Disziplinaruntersuchung gegen den Pfarradministrator Suchanek.
- 3) —, Nachlassakten Terluch.
- 4) 1809—1813. Acta in causa denuntiationis des Königlichen Domänenamts contra den dortigen Pfarrer Weber wegen verweigerten Auslätens und der Einsegnung des Generalpächters Hofrichter'schen Kindes.
- 5) 1926. „Aus Kujaus Vergangenheit“ (Art. z gazety ?).
- 6) 1834. Nachlass Seichter (Pfarrer).
- 7) 1742. II C 1 e. Neubesetzung der Pfarrei.

Apar — Kujawy — Zielina

- 1) 1679. Album congregationis Divae Barbarae Virginis atque Martyris Innocentii Regentis Papae Romani XI. Sub Admodum Reverendo Domino Adamo Boczek Parocho ordinario loci Cujaviensis, 1679.
- 2) 1730. Consignatio corentium Fundorum ac Firium Ecclesiae Parochiae Kujawiensis ex antiquis registris desumpta, 1730. Tu zapis: Die alte Turmfahne enthielt die Jahreszahl 1583.